

૪૬૬૫

પ વોત્સ વ તિથ્યા વ લી.

વૈષ્ણવ, શૈવ, સ્માર્તના આખા વરસના
વતો, ઉત્સવો તેહેવારોનો સચિસ્તર
ખુલાસો.

ભારતમાર્તંડ વેદાંત ભટ્ટાચાર્ય
પડિતશ્રી

ગદ્ગદાલજી ઘનશ્યામજી
તેમના તરફથી જણાવેલા નિયમાનુસાર.

તથા
જૈનપર્વાદિ.

સુખદ.

“ગુજરાતી” પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ.
સં. ૧૯૪૭. ઈ. સ. ૧૯૬૧

કિમ્મત ચાર આના.

૪૬૬૫

પર્વોત્સવ તિથ્યા વલી.

વેળાવ, શૈવ, સ્માર્તના આખા વરસના
મતો, ઉત્સવો તેહેવારોનો સવિસ્તર
ખુલાસો.

ભારતભાર્તેડ વેદાંત ભટ્ટાચાર્ય
પંડિતશ્રી

ગફુલાલજી ઘનશ્યામજી
તેમના તરફથી જણાવતા નિયમાનુસાર.

તથા
જૈનયર્વાદિ.

સુખધ.

“ગુજરાતી” પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ.
સં. ૧૯૪૭. ઈ. સ. ૧૯૯૧

કિંમત ચાર આના.

આ અથ સને ૧૮૬૭ના ૨૫મા આક્ટ મુજબ
રજિસ્ટર કરાવેલો છે.

સૂચના.

આર્યોમાં આઠ વાર અને નવ તેહેવાર છે. આ તેમજ અનેક પ્રકારનાં વ્રતો, ઉત્સવો પણ છે. આ વ્રત અને ઉત્સવોની ઉત્પત્તિ કેમ થઈ છે, તે દિવસે ક્રીયા ક્રીયા કૃત્યો કરવાના છે, વ્રતો કેમ માનવા એથી ઘણા આર્યો અજ્ઞાણ છે, તેમજ ઘણા શાસ્ત્રી પુરાણી ને જોષીઓ પણ જાણતા નથી, તેથી તે સર્વેની જાણને માટે પંડિત શ્રી ગદ્દુલાલજી તરફથી જાણવેલા નિયમને અનુસરીને આ પુસ્તક તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. એ સર્વેને એક સરખા ઉપયોગી થઈ પડશે.

આ ગ્રંથ તૈયાર કરવામાં નિર્ણયસિંધુ, વ્રતરાજ, ધર્મ-સિંધુ, નિર્ણયસાર, ઉત્સવવ્રતાન, નિર્ણયરામનો નિર્ણય-ગ્રંથ (જે વૈષ્ણવોમાં પ્રમાણ ગ્રંથ છે) તત્ત્વદીપ, ઉત્સવ-નિર્ણય વગેરે બૃહદા બૃહદા ૧૧ ગ્રંથોની સહાયતા લેવામાં આવી છે, ને તેથી તેના સંપૂર્ણપણા માટે ખાતરી રાખવામાં આવે છે. તે છતાં કોઈ વિદ્વાન ભૂલચૂક ખતાવશે તો તે પંડિતજીને જાણાવી સુધારવામાં આવશે.

જૈનોની જાણ માટે જૈન લોકોના તેહેવારોના પણ
એક જાગ દાખલ કરવામાં આવ્યો છે, જે તેઓને પણ
ઉપયોગી થઈ પડશે.

દ્વાદશ પાપમોચની }
એકાદશી ૧૯૪૭. }

ભારતભાર્તેડ વેદાંતભટ્ટાચાર્ય પંડિત શ્રી

ગદ્ગુલાલજી ઘનશ્યામજી

તરફથી જજ્ઞાયજ્ઞા નિયમાનુસાર તૈયાર કરેલી

પર્વોત્સવતિથ્યાવલી.

વૈષ્ણવ શૈવસ્માર્તજ્ઞા આખા વરસજ્ઞા
વ્રતો, ઉત્સવો, તેહવારોનો સનિ-
સ્તર ખુલાસો.

કાર્તિક માસજ્ઞાં વ્રતો તથા ઉત્સવો.

કાર્તિક સુદ ૧-વિક્રમ સંવત્સરનું નવું વર્ષ, આજ
વામને ખજિરાજને પાતાળનું રાજ્ય આપ્યું હતું
અને રાજ્યાભિષેક કર્યો હતો. કૃષ્ણે વૃન્દાવનમાં
ઈંદ્રયાગ ખંધ કરાવી ગોવર્ધન પૂજન કરાવ્યું હતું.
અરુણાદ્ય પેહેલાં (મળસ્ક્રમાં) સ્ત્રીયો અડગો
દડગો કહાડે છે-અલક્ષ્મી કહાડે છે, સુપર્વનો દિ-

વસ હોવાથી પાછલી રાતના સખરસ (મીઠું) સુકન માટે લેવામાં આવે છે.

વૈષ્ણવ સંપ્રદાયના મંદિરોમાં ગોકીડા, ગોવર્દન પૂજા, અન્નકૂટ, મજિરાજની પૂજા વગેરે થાય છે. ગોકીડા=ગાયોની તથા ગોવાળિયાઓની પૂજા કરી ગાયોને રમાડવી. ગોવર્દનપૂજા=જ્યાં સાક્ષાત્ ગોવર્દન ન હોય ત્યાં ગોમય-છાણનો ગોવર્દન પર્વત બનાવી, તેની પાસે કૃષ્ણભગવાનનું સ્વરૂપ રાખી તે ગોમય પર્વતનું પૂજન કરવું. પૂજા યર્ષ રદ્યા પછી પોતાની શક્તિ પ્રમાણે બક્ષ્ય ભોજ્ય પદાર્થો બનાવી ભગવાનને ધરવા. આનું નામજ અન્નકૂટ.

જ દિવસે થોડી અમાસ હોય પણ આખો દિવસ પ્રતિપદા હોય તો ગોપૂજા અને ગોવર્દનપૂજા કરવી, પરંતુ સવારે પ્રતિપદા હોય અને સાંજની બીજી થતી હોય તો તે દિવસે ગોકીડા તથા ગોવર્દન પૂજા કરવી નહીં, એમ નિર્ણયસિંધુ તથા નિર્ણયાનુસાર વગેરેમાં કહેલું છે. અમાસ ઉપર પ્રતિપદા હોય તે દિવસે ગોકીડા તથા ગોવર્દનપૂજા કરવાથી પ્રજા ગાયો અને રાજાનો વધારો થાય છે; અને બી-

જમાં જો તે પૂજનઓ કરવામાં આવે તો દેશને હા-
ની થાય છે, તથા ગાયોનો ક્ષય થાય છે. જો દિવસે
અંદ્રદર્શન થાય તે દિવસે ગોકીડ કરવાથી પશુનો
અને પૂજનારાઓનો ક્ષય થાય છે. પહેલેદિવસે સવારથી
રાત સુધી હીવાળી યદ્ય હોય તો બીજો દિવસે પડવો
હોયજ; અને તે ઔદયિક પ્રતિપદાએ ગાયોની તથા
ગોવર્દન પર્વતની પૂજા કરવીજ, કારણ તે દિવસે અંદ્રદર્શ-
નનો સંભવજ નથી. લક્ષ્મીયાં લોકપાલાનાં ધેનુરૂપેણ
સંસ્થિતા ધૃતંવહતિયજ્ઞાર્થે મમપાપં વ્યપોહતુ । અગ્રતઃ સંતુ મે
ગાવો ગાવો મે સંતુ પૃથ્વઃ ગાવો મે હૃદયે સંતુ ગવાં મધ્યે
વસામ્યહમ્ આ મત્રોવડે પૂજા કરવી તથા આજે
ગાયોને દોહવી નહીં પણ ત્રાછડાં ધવરાવી દેવાં;
બળદને (ગાડે કિંવા હજે) જોડવા નહીં. તેમને શ-
ણગારવા તે પૂજા કરવી. સ્ત્રી પુરૂષ અને બાળકો-
એ નવીનવસ્ત્ર ધારણ કરવાં. હીપોત્સવ કરવો અને
પુરૂષ તથા સ્ત્રીએ (ધણીધણીયાણીએ) ઘૂન રમવું,
અને મંગળ કાર્ય આદરવાં.

ગોવર્દન પૂજાવિધિ—સવારમાંજ ગોવર્દનપૂજા કર-
તાં—“શ્રીકૃષ્ણ પ્રીત્યર્થે ગોવર્દનપૂજાં કરિણ્યે” એમ સંક-

હય કરવો જો પર્વત પાસે હોય તો તેની પૂજા કરવી, તેમ ન હોય તો ગોખર-છાણનો પર્વત બનાવી ઉપર કહ્યું તેમ પૂજા કરવી અને નૈવેદ્ય કરવું. વળી ગોખર નહોતો તો અન્નનો પણ ગોવર્દન થાય છે. તેમ પણ ન બની શકે તો પર્વતના ચિત્રની પણ પૂજા કરવી. શ્રીમદ્ભાગવતના દશમસ્કંધમાં કહેલું છે કે, ‘‘નાના પ્રકારની રસોઈઓ કરી, દુધમાં થતા પદાર્થોથી દાળ સુધી, અને બીજાં ભોજન બનાવી ગોવર્દન પર્વતને નૈવેદ્ય કરવું કૃષ્ણના કહેવાથી નંદાદિ ગોષે તેમ કર્યું હતું. પછી ગોવર્દન પૂજા કરી ગોવર્દનઘરાધાર ગોકુલત્રાણકારક વિઘ્નમાદુઃકૃતઘ્ન ગવાં કોટિપ્રદોભવ એમ પ્રાર્થના કરી હતી, તેમ પ્રાર્થનાપૂર્વક ગોવર્દનપૂજન કરવું.

બગિપૂજનો વિધિ-પડવાને દિવસે ગોકીડા, ગોવર્દન પૂજા વગેરે કરી રાતે બગિપૂજા કરવી. (કોઈ કોઈ અંચકાર બયોરના લખે છે) તેનો આધાર ભવિષ્યપુરાણમાં આ પ્રમાણે છે. કે-રાતે રાજાએ રાજમહેલમાં બે ભૂખવાળા બગિરાજ ને રાણી વિંધ્યાવળી પાંચ રંગથી આલેખવાં; તેમાં જીમ, હોઠ

હાથેળી, તાળવું, ને આંખના ખુણા લાલ રંગથી રંગવા,
વાળ કાળા રંગથી, અંગ પીળા રંગથી, કપડાં શ્વેત
રંગથી, ને આયુધ લીલા રંગથી રંગવાં ને પછી
ઘોડશોપચારે તેમની પૂજા કરવી. પૂજાનો મંત્ર—
બલિરાજનમસ્તુભ્યંચિરંચનસુતપ્રભોભવિષ્યેન્દ્રસુસારાતે પૂજેયં
પ્રતિગૃહ્યતાં. પણ ગૃહસ્થોએ તો શર્યા હપર ચોખા-
થી જાળરાજા આંત્રેળી ફળ પુષ્પથી પૂજા કરવી. બ
જિપૂજા પછી કૂચેર તથા લક્ષ્મીની પૂજા કરવી.

માર્ગપાલી અંધન-મંગળ મલિકા વગેરે અન્ય
પણ કેટલાંક ધર્મ-વ્રત-કર્મ કહેલાં છે, પરંતુ હાલ
તે અપ્રચલિત હોવાથી તેના વિધિ લખવાની જ-
રૂર નથી.

તેજાભ્યંગ, નવીન વસ્ત્ર ધારણ, ઘૂત, સ્ત્રીઓએ
આરતી કરવી, હરિમાં રહેવું; કારણકે જો હરિમાં
રહે તો આખું વર્ષ હરિમાંજ જીવ, માટે આનંદમાં
રહેવું, સારાં સારાં ભોજન કરવાં. આ પ્રતિપદાનું દી-
પાવલી એવું પણ નામ છે. રાત્રે ગાયન વાદ્ય વ-
ગેરે ઉત્સવ કરવો, રનેહી સંજીવીતે મળવું; તથા
બ્રાહ્મણને દાન દેવું. સામ્પ્રત રીવાજ પ્રમાણે યો-
હણી નિમિત્તે આશ્રાગતોને ભેટ આપવામાં આવે છે.

સુદ્ધ ૨-ભાઈબીજ અથવા ચમદ્વિતીયા. આ બીજને દિવસે બેહેનના હાથનું ભોજન જમવું. પ્રથમ ચમુનાએ પોતાના ભાઈ ચમને પોતાને ત્યાં નોતરી જમાડ્યા હતા, તેથી 'ચમનેનું' શુભ થયું હતું. સર્વે આર્ય લોકમાં આ બીજનો મદિમા ચાલે છે. પોતાને બહેન ન હોય તો મામા મારીની કે કાકાની પુત્રીને ત્યાં ભોજન લેવું, અને તેને પોતાની શક્તિ પ્રમાણે સુવર્ણ, ઘરેણું વસ્ત્ર અન્ન વગેરે આપી સંતોષવી. તે ન હોય તો મિત્રની બહેન અને તે ન હોય તો જને બહેન તરીકે માનેલી હોય તેને કંઈ પણ આપવું. આથી ઉભયનું કલ્યાણ થાય છે. ભાઈ હોય તે બેહેન તેને ન જમાડે તો સાત જન્મ સુધી તે ભાઈ વગરની થાય છે. પ્રભાતમાં ચમુના સ્નાનનું મહાપુણ્ય ગણાય છે.

સુદ્ધ ૪-રોષાદિક નાગની પૂજા કરવાતો દહાડો-હાલ મનાતો નથી.

સુદ્ધ ૫-કાબેણી-સૌભાગ્ય પાંચમ. દીવાળીને દિવસે ન થયું હોય તો આજ વહી (ચોપડા) પૂજન

થાય છે. કારખાનાવાળા આણુગો કરી સ્વકાર્યનો આરંભ કરેછે. વિળચ્છુની પૂજનું મહાત્મ્ય ગણાયછે.

સુદ ૬-આ છઠ્ઠ અમિષષી કહેવાય છે. જે છઠ ને મંગળવાર હોયતોજ અમિનું પૂજન કરવું. આ છઠનો પુણ્ય દિવસ હાલ અપ્રસિદ્ધ છે.

સુદ ૭-કાર્તવીર્ય (સહસ્રાર્જુન)ને પૂજવાનો દિવસ. તે નિમિત્તે દીપોત્સવ કરવો.

સુદ ૮-આ આઠમ ગોપાષ્ઠમી કહેવાય છે. આ આઠમને દિવસે કૃષ્ણાવતારમાં ભગવાને ગાયો ચારવાનો આરંભ કર્યો હતો. આ દિવસે ગાયની પૂજા કરવી તેને ખવરાવવું, પ્રદક્ષિણા કરવી અને ગાય જ્યારે ચરવા જાય ત્યારે થોડેક સુધી તેની પાછળ જવું; આમ કરવાથી સર્વ મનોરથ સિદ્ધ થાયછે. આ આઠમ ઔદયિક લેવી; અને જે બે આઠમ હોય તો પહેલી લેવી અને અષ્ટમીનો ક્ષય હોય તો ક્ષયને દિવસેજ પાળવી.

સુદ ૯-આ અક્ષયનવમી કહેવાય છે. આ નોમ કૃતયુગાદિ કહેવાય છે. (આ દિવસે સતયુગનો આરંભ થયોછે) ધર્મના ઢગલા ઉપર ધી ચોપડી

તત્ત ચોટાડેનું કોણું મૂકી વસ્ત્ર પંચરત્ન અને દક્ષિણા સહિત તેનું દાન આપવું. પિંડ રહિત શ્રાદ્ધ કરવું. આ દિવસે મથુરા પ્રદક્ષિણા કરવાથી બહુ પુણ્ય થાય છે. મથુરા દૂર હોય તો સર્વ અ-
હાંડના આધારરૂપ ભગવાનની પ્રદક્ષિણા કરવી. આ નવમી પાણી ઔદયિક લેવી.

તુળસીનો વિવાહ કરવાની ઇચ્છાવાળાઓએ આ-
જથી 'વિષ્ણુ ત્રિરાત' વ્રત કરવું, તે વિષે કહેલું
છે કે નવમીથી છાંદ્રિયો વરા રાખવી અને સુવર્ણની
ભગવાનની મૂર્તિ કરી તુળસી સાથે તેનું પૂજન
કરવું અને શાસ્ત્રમાં કહેલા વિધિ પ્રમાણે તુળસી
વિવાહ કરવો. વલ્લભ સંપ્રદાયમાં આચારજીની
બેઠકે આજે અન્નકૂટ ભરાય છે.

સુદ ૧૧-ક્ષીર્ગપચક્રવર્ત-આવ્રત કરવાને ઇ-
ચ્છતાં હોય તેમણે કાર્તિક સુદ ૧૧થી માંડીને
પૂર્ણિમા સુધી વ્રત કરવું. વ્રતનો પ્રકાર નારદીય
પુરાણ પ્રમાણે આમ છે-વ્રણું કરીને પુરૂષોએ આ
વ્રત કરવું. આ પાંચ દિવસના વ્રતમાં નિયમથી
રહી રોજ સવારમાં સ્નાન કરી કમળ ભરેરે પુષ્પથી

વિષ્ણુની પૂજા કરવી. પંચગવ્ય ખાવું, સામે ખાવો, રોજ પિતામહને અર્ધ આપવા, ભૂમિપર સુઈ રહેવું. આ વ્રત સર્વ કામના પુરે છે. અને કામનાવાળા એજ વ્રત કરવાનું છે.

આ દિવસે 'વૈષ્ણવમંત્ર' પ્રભૃતિમંત્રોની દીક્ષા લેવી. જે દીક્ષા લીધાથી મનુષ્ય ફરી જન્મથી છુટે છે. વળા તુલસીની માળા ધારણ કરવાને માટે પણ કહેલું છે. વિષ્ણુને અર્પણ કર્યા પછી માળા ધારણ કરવી. માળાનો મંત્ર-તુલસીકાષ્ઠસંભૂતે માલે કૃષ્ણજનપ્રિયે વિભર્મિત્વામહંકંઠે કુરુમાં કૃષ્ણવલ્લભે ॥

આ એકાદશી પ્રયોધિની-દેવઉઠી કહેવાય છે. તે દિવસે ભક્તિપૂર્વક આષાઢ સુદ ૧૧ એ પડોદેલા ભગવાનને જગાડવા. તે વખતે નૃત્ય કરવું, કીર્તન ગાવાં, વાજાં વગાડવાં, ઝડક સામ્ અને યજુર્વેદના માંગલિક મંત્રો તથા પુરાણના મંત્રો બોલવા. આષાઢ સુદ એકાદશીએ સુતેલા ભગવાન ભાદરવા સુદ ૧૧ ને દિવસે પાસું ફેરવે છે. તથા આજે જાગે છે. આ સર્વ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે, કે જે વખતે ભદ્રા ન હોય તે વખતે નીચેનો મંત્ર બોલી ભગવાનને જગાડવા.

। ષઙ્ગેન્દ્રશ્ચાદિકુબેરસૂર્ય । । સોમાદિભિર્વંદિતવંદનીયઃ ।
 । મુધ્યસ્વંદેવેશજગન્નિવાસ । । મંત્રપ્રભાવેનમુત્તેન દેવ ॥
 । ત્વયૈવમર્વલોકાનાંહિતાર્થેશેષશાયિના । ઉત્તિષ્ઠોત્તિષ્ઠગોવિન્દ
 ત્યજાનિદ્રાંજગત્પતે ॥

ત્યાર પછી શેઝડીનો મંડપ કરી પંચામૃતથી-
 સ્નાન કરાવવું વગેરે વિધિ પ્રસિદ્ધ છે. આનેજ
 દેવદીવાળી. દેવઉઠી અગિયારસ કહે છે આને
 ખલિરાજને ત્યાં ચાર માસ દ્વારપાળ થવાને વિનાયુ
 ભગવાન ગયા હતા તે ત્યાંથી પાછા 'શ્યા', તેથી દે-
 વતાઓમાં ઉમંગ વ્યાપ્યો તેથી દેવદીવાળી. એ
 રાત્રીના જગરાણુ કરવું તથા દીપદાન કરવાનું બહુ
 પુણ્ય છે. વળી આ એકાદશીને સોમવાર ને બદ્રા
 નક્ષત્ર હોય તો વ્રતનું બહુ પુણ્ય છે. વૈષ્ણવ મં-
 દિરમાં ૬૪ શેઝડીનો રંગ પુરેલો મંડપ કરી તેમાં
 ભગવાનને પધરાવે છે. કુટલેક રથજો આને તુલસી
 વિવાહ થાય છે. જ્યોત્તે કંઈ સંતાન હોતું નથી,
 તે પોતાની ઇચ્છા પૂર્ણ કરવાને મોટી ધામધુમથી
 તુલસી વિવાહ કરે છે. તુલસી વિવાહનું વર્ણન બૃહત્
 શાંખ્યદોહન ગ્રંથ ત્રીજામાં છે તે વાંચી જોવું.

સુદ ૧૨-આજે તુળસી વિવાહ કરવો. આ ચાત્ર દક્ષિણી લોકમાં પ્રચલિત છે. આજ ચોમાસામાં લી-ધેલા નિયમો ભગવાનની સમક્ષ મુદ્રા દેવા. ૧૪ મનુમાંના એક મનુનો આ દિવસે જન્મ થયેલો છે. તેથી આ મન્વાદિ તિથિ કહેવાય છે.

સુદ ૧૪-વૈકુંઠચતુર્દશી. વૈકુંઠ નિર્માણ વિષ્ણુએ આજે કર્યું હતું. આ તિથિ રાત્રીમાં આવતી હોય તો તે દિવસે વિષ્ણુનું પૂજન કામનાવાળાએ કરવું. અને ચાર ઘડી રાત ખાટા હોય તે વેળાએ તિથિ આવતી હોય તો શૈવ લોકે શિવનું પૂજન કરવું. તને પહેલે દિવસે ઉપવાસ કરવો, કાગળ પ્રેકાશીમાં વિશ્વેશ્વર નામનું જ્યોતિર્લિંગ આજ દિવસે આર-ણોદય કાલે ભગવાન શિવજીએ પોતે સ્થાપન કરી પૂજ્યું હતું. પિતૃદોષ નિવારણાર્થે ઘણું રથજે આજે શ્રાદ્ધ સરાવાય છે. નારાયણ જળી સારવી. આંખળાના આડતળે ખેશી સ્ત્રીયો અળોકડાં ખાય છે.

સુદ ૧૫-પૂર્ણિમા-આ મોટી તિથિ ગણાય છે. આ દિવસે કાર્તિકના નિયમો જો એકાદશીએ ન છોડ્યા હોય તો છોડવા. આ પૂર્ણિમાની સાંજે મ-

તસ્યાવતાર થયો છે. સ્માર્ત લોક આજ ત્રિપુરોત્સવ કરેછે; કારણ શિવજીએ આજ ત્રિપુર દૈત્યને મર્યો હતો. દેવાલયોમાં દીપક કરવા. આ દિવસ પણ મન્વાદિ છે. વૃષોત્સર્ગ કરવાથી પુણ્ય પાવ છે.

આજે જો વિશાખાનો સૂર્ય ને કૃતિકાનો ચંદ્રમા હોય તો મહાવ્રત પાવ છે. ને જો ભરણી, કૃતિકા ને રોહીણી નક્ષત્ર હોય તો પુષ્કર સ્નાન કે ચમુના સ્નાનનું મહા પ્રજ છે. આજે નર્ક દુઃખમાંથી મુક્ત થવા માટે હનરો સ્ત્રી પુરુષ ૩૬૦ દિવે-રનો ધીનો દીવો, દેવમંદિરમાં અથવા તુલસીના કુંડા પાસે કરે છે. વળી આ દિવસ રાધિકાને ઘણો પ્રિય છે, કેમકે આજજી શ્રીકૃષ્ણે વૈકુંઠમાં રાધિકાની પૂજા કરી હતી, ને તે વેળાએ શિવજીએ એવું તો સરસ ગાન કાઢ્યું હતું કે રાધાકૃષ્ણ બહુ પ્રસન્ન થયાં હતાં. તુલસી જન્મોત્સવ પણ આ જજ છે.

વદ ૮-કાલાષ્ટમી-કાળભૈરવનો જન્મ થયો હતો તેથી ભૈરવના ઉપાસક તથા શૈવ લોકોએ ઉપવાસ જાગરણ વગેરે કરવું.

વદ ૧૧ ઉત્પત્તિ એકાદશી.

માગશિર્ષ માસ.

માગસર સુદ ૫—નાગપંચમી નાગપૂજા—સ્કંદ પુરાણમાં કહેલું છે કે—શુક્લમાર્ગશિરેપુણ્યા શ્રાવણેયાત્ર-પંચમી । સ્નાનદાનૈર્મહાફલા નાગલોકપ્રદાયિની ॥ માર્ગ-શિર અને શ્રાવણ માસની સુદ પચમીને દિવસે સ્નાન દાનથી ઘણું ફળ પાવ છે; અને નાગલોક પમાય છે. આ પંચમી દક્ષિણી લોકોમાં પ્રચલિત છે. આપણામાં નથી.

સુદ ૬—ચંપાષઠી અથવા સ્કંદષઠી. ચંપા-ષઠી—રવીવાર, મંગળવાર તથા શતભિષા નક્ષત્ર યુક્ત હોય અથવા એમાંનું કંઈ એાછું હોય તો ચંપાષઠી કહેવાય છે. ‘સમયન્યૂજ્ઞ’ માં કહ્યું છે કે ચંપા-ષઠીને દિવસે ‘ખંડોળા’ નામે પ્રસિદ્ધ મહાશિ નામના શિવાવતાર દેવની પૂજા કરવી. આ ઉત્સવ મહાશય્યામાં પ્રસિદ્ધ છે. સ્કંદષઠી—છતવાની આશા-વાળા સ્નાતૃ લોકોએ આજથી માંડીને એક વર્ષ સુધી સોનાની કાર્તિકસ્વામીની મૂર્તિનું દરેક સુદ છઠે પૂજન કરવું; ને વર્ષ પુરું થતાં સત્પાત્રને તેનું દાન આપવું.

સુદ્ધ ૭-‘ઠાસ્તુભમાં’ લખ્યું છે કે આ સા-
તમે સ્માર્ત લોકોએ સૂર્યનું વ્રત કરવું.

સુદ્ધ ૧૧-મોક્ષદા એકાદશી.

સુદ્ધ ૧૪-નિર્ણયસિંધુમાં કહ્યું છે કે જો આ દિ-
વસે કાશીમાં ‘પિશાચમોચની’ તીર્થમાં શ્રાદ્ધ કર્યું
હોય તો પિશાચને ગતિ મળે છે.

સુદ્ધ ૧૫-આ દિવસે ભગવાનના ૨૪ અવતાર
માંહેલો દત્તાત્રેય અવતાર થયો છે. તે “સ્કંદપુરા-
ણના સંભાદ્રિપાંડમાં કહ્યું છે. તે જયંતો નિર્ણય
સિંધુમાં પણ લખ્યાં છે.

શ્લોક.

માર્ગશિર્ષે તથા માસિ દશમેન્દ્ર મુનિર્મલે
મૃગશિર્ષયુતે પૌર્ણમાસ્યાયજ્ઞસ્યવાસરે
જનયા માસ દેદીપ્ય માનં પુત્રં સતીશુભમ્
તં વિષ્ણુમાગતં જ્ઞાત્વા અત્રિર્નામાકરોત્સ્વયં
દત્તત્ત્વાત્ સ્વસ્ય પુત્રત્ત્વાત્ દત્તાત્રેયઃ સતીશ્વરઃ

અર્થ-અત્રિ ઋષિની સ્ત્રી અનસુયાના ગર્ભમાં
ભગવાનનો અંશ આવ્યા પછી, દશમે માસ

માર્ગશિર આઝ્યો ત્યારે, નિર્મળ મૃગશિર નક્ષત્ર
 યુક્ત, અને યત્ન કરવાનો સમય, એવી પુ-
 નેમને દિવસે, અત્યંત તેજસ્વી શુભ પુત્રને સતિ
 અનસૂયાએ જન્મ આપ્યો. વિષ્ણુ યોતે પુત્ર રૂપે
 અવતર્યા જાણી, તપશ્ચર્યામાં સમર્થ એવા ‘અત્રિ’
 ઋષિએ તે પુત્રનું નામ દત્તાત્રેય પાડ્યું. કારણ
 વરદાનથી મળ્યા માટે દત્ત; અને અત્રિમુનિના પુત્ર
 તેથી આત્રેય; દત્ત+આત્રેય=દત્તાત્રેય કહેવાયા.

આ પૂર્ણિમાને દિવસે દત્તાત્રેયના બકતોએ વ્રત
 કરવું. આ અવતાર પૂર્ણ નથી તેથી પૂર્ણ પુરૂષો-
 ત્તમના ઉપાસક વૈષ્ણવો આ વ્રત કરતા નથી.
 બળદેવજીનો જન્મોત્સવ. આજ બળદેવજીને નિ-
 મિતે હાંડો-સવામણ દુધનો દુધપાક કરે છે ને
 ધરાવે છે.

આ પૂર્ણિમાને દિવસે “મૃગશિર” નક્ષત્ર હોય
 તો, તે દિવસે વિધિપૂર્વક લાગુનું દાન કરવાથી શ-
 શીરમાં સુંદરતા આવે છે એવું ધર્મસિદ્ધિમાં કહ્યું છે.

વદ ૮-આ અષ્ટમીએ ‘અષ્ટકા શ્રાદ્ધ,’ અને ન-
 વમીને દિવસે ‘અન્વષ્ટકા શ્રાદ્ધ’ કરવાનું કહ્યું છે.

વદ ૧૨-સપ્તમા એકાદશી. દેવને કૃળ ધરાવવાં
કૃળનું દાન દેવું.

પોષ માસ.

સુદ ૬૧-પુત્રદા એકાદશી-મન્વાદિ-૧૪ મનુમાં-
ના એક મનુનો જન્મ થયો કહેવાય છે. આ
એકાદશીથીજ માધસ્નાનનો આરંભ કરવો. જે એકા-
દશીથી સ્નાનનો આરંભ કર્યો હોય તો માધ સુદ
પારસે વ્રત સમાપ્ત કરવું. જે પોષ સુદ ૧૫ થી
આરંભ કર્યો હોય તો માધ પૂર્ણિમાએ વ્રત સમાપ્ત
કરવું. જ્ઞાતાંડપુરાણમાં એકાદશીથી વ્રત આરંભ
કરવાનો પક્ષ આ પ્રમાણે કહેતો છે.

एकादश्यां शुक्लपक्षे पौषमासे समाप्ते

द्वादश्यां पौर्णिमास्यां वा शुक्लेपक्षे समाप्ते

પોષ સુદિ એકાદશીને દિવસે માધસ્નાનનો આ-
રંભ કરવો. માધ સુદ પારસને દિવસે અથવા
પૂર્ણિમાને દિવસે વ્રત સમાપ્ત કરવું. અને પોષ
સુદ પૂર્ણિમાને દિને આરંભ કરવાનો પક્ષ નિર્ણય
સિંધુ વગેરે ગ્રંથોમાં વિષ્ણુ વચનના આધારથી

લખેશે છે. જે દિને મકરસંક્રાન્તી એસે તે દિવસથી
કુંભ સંક્રાન્તીના પ્રવેશ પર્યંત ત્રીસ દિવસ સ્નાન
કરવાનો પક્ષ પણ વિષ્ણુસ્મૃતિમાં છે. માધસ્નાન કરવા-
નો અધિકાર સર્વ વર્ણ અને સર્વ આશ્રમના લોકને છે.
પદ્મપુરાણમાં કહ્યું છે કે:-સર્વેઽધિકારિણોઽપ્યવ વિષ્ણુ
મક્તોયથાનૃપાઃ ॥ માધસ્નાનમાં વિષ્ણુની ભક્તિ કરવી તે
વિશે સ્કંદ પુરાણમાં કહેલું છે કે:-

પૌષ્યાતુસમતીતાયાં યાવદ્ભવતિપૂર્ણમા
માઘમાસસ્યતાવાદ્દિ પૂજાવિષ્ણોર્વિધીયતે
પિતૃણાં દેવતાનાંચ મૂલકંનૈવદાપયેત્
બ્રાહ્મણોમૂલકંભૂક્ત્વા ચરેન્નાંદ્રાયણં વ્રતમ્
અન્યથાયાતિનરકં ક્ષત્રવિદ્શૂદ્રણ્વચ
વર્જનીયં પ્રયત્નેન મૂલકંમદિરોપમમ્ ॥

પોશમાસની પૂર્ણિમા ગયા પછી જ્યાં સુધી માધ
માસની પૂર્ણિમા આવે ત્યાં સુધિ નિત્ય વિષ્ણુની
પૂજા કરવી. દેવતા તથા પિતૃનાં કાર્તિકમાં મૂળો
વાપરવો નહિ. બ્રાહ્મણ જે મૂળો ખાય તો એક
આન્દ્રાયણ વ્રતથી શુદ્ધ થાય, અને મૂળો ખાધા છતાં
પણ જે પ્રાયશ્ચિત્ત ન કરે તો અધમ લોકમાં જાયછે.

તેમજ ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્રને પણ મૂળા ખાવાથી
અધમ લોકની પ્રાપ્તિ થાય છે. આથી મૂળા ખાવા
નહિ. હંમેશાં ચાર ઘડી રાત્રી હોય ત્યારેજ સ્નાન કરવું.
તેમ ન બને તો પણ સૂર્યોદય પહેલાં તો અવશ્ય
સ્નાન કરવુંજ. માથસ્નાન તીર્થમાં થાય તો સારું;
નહિ તો નદી, ને નદી ન હોય તો જળાશયમાં
સ્નાન કરવું એ શ્રેષ્ઠ છે. રાત્રીર સારું ન હોય તો
હિણ જળે સ્નાન કરવું. સ્નાન કરતી વખતે પ્રયાગ
તીર્થનું સ્મરણ કરવું. તથા નીચેનો મંત્ર બોલી
મૈતરહી સ્નાન કરવા માંડવું:-

દુઃખદારિદ્ર નાશાય શ્રીવિષ્ણોસ્તોષણાયન
પ્રાતસ્નાનં કરોમ્યય માધે પાપ વિનાશનમ્
મકરસ્થે સ્વૌમાધે ગોવિંદાચ્ચુતમાધવ
સ્નાનેનાનેનમેદેવ યથોક્તકલદો ભવ

હમં મંત્રં સમુચ્ચાર્ય સ્નાન્યાન્મૌનસમાન્વિતઃ

આ પૂર્ણિમાએ દેવી અંબીકાનો જન્મ દિવસ
છે, તે દેવી બકતોએ કરવાનો છે.

વદ ૧૨-પરતિલા એકાદશી. આજ તિલસ્નાન, તિલ
હાન અને હોમ તથા બદ્ધાણ કરવાથી પુણ્ય થાય છે.

૧૬ ૧૪-આજ સૂર્યોદય પહેલાં સ્નાન કરીને
પમરાજાનું તર્પણ કરવાથી પાપનો નાશ થાય છે.

૧૬ ૦)) આ દિવસે જો રવિવાર વ્યતિપાત શ્રવણ
નક્ષત્ર એટલા યોગ આવતા હોય તો તે અર્ધોદય
પર્યં કહેવાય છે. આ પર્યં વારંવાર આવતું નથી.
સંવત્ ૧૯૪૭ માં આ પર્યં ૨૭ વર્ષે આવ્યું હતું.
આને માટે ભારત, રકંઠ પુરાણ વગેરેમાં ઘણું લ-
ખેલું છે. આ પર્યંતું ૩૭ કોટી સૂર્ય ગ્રહણ જેટ-
લું છે નિર્ણયસિંધુમાં કહ્યું છે કે-

અમાર્કપાતશ્રાવણૈર્ગુક્તોત્તેત્પાપમાનયાઃ ॥ અર્ધોદયઃ સવિ-
શેયઃ કોટિમૂર્ચમ્ઘૈઃસમઃ ॥ દાનધર્મ કરવાં.

માઘ માસ.

આ માસમાં તીર્થરાજ પ્રયાગમાં સ્નાન કરવાનો
મહિમા બહુ મોટો છે. તીર્થરાજમાં સ્નાન કરવાથી
સ્વર્ગ પ્રાપ્તિ થાય છે. કહ્યું કે-

સિતાસિતેતુયત્સ્નાનં માધમાસે યુર્ધ્વિષ્ઠર

નત્રેષાંપુનરાવૃત્તઃ કલ્પકોટિશતૈરપિ ॥

સંપૂર્ણ માઘ માસમાં જે પુરુષ યથાવિધિ ગં-
ગામુનામાં સ્નાન કરે છે તેને કોટિકલ્પ પર્યંતનો

પુનર્જન્મ બધ લય પામે છે. જન્મ મરણનો ફેરા જતો રહે છે.

માઘ સુદ ૪-તિલચતુર્થી. સાયંકાળે જો આ ચતુર્થી આવતી હોય તો ગણપતિના લકનોએ તે દિવસે ઉપવાસ કરવો, ને રાતે જમવું. આ ચોથ કુંદચતુર્થી પણ કુંદવાય છે. મોગરાના પુષ્પથી શિવલિંગ પૂજન કરી ઉપવાસ કરી સાયંકાળે ભોજન કરવાથી લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે.

સુદ ૫-વસન્ત પંચમી કામના નિત્ર વસંતનો જન્મ દિવસ.-શ્રીપંચમી. આજ કળશ સ્થાપન કરી તેમાં આંખા મહોર ખગુરીનાં પત્રો વગરે વસંત સૂચક વનસ્પતિ નાંખી રતિ અને કામદેવનું પૂજન કરવું કહ્યું છે.

માઘમાસે નૃપશ્રેષ્ઠ શુક્લાંચ પંચમીતિર્થૌ.

રતિકામૌતુ સંપૂજ્યૌ કર્ત્તવ્ય સ્મુમહોત્સવઃ

દાનાનિ તુ પ્રદેયાનિ તેન તુષ્યેત્તુ માધવઃ

માઘ માસની અઠવાળી પાંચમને દિવસે રતિ અને કામની પૂજા કરી મોટો ઉત્સવ કરવો. તથા દાન દેવાં જોઈ બમવાન પ્રસન્ન થાય છે. આ

પાંચમથીજ વસંતોત્સવ કરવા કહ્યું છે કે-
માધનુક્લ પંચમી વસંતપંચમી તસ્યાં વસંતોત્સવારંભઃ
અસ્યાં રતિકામયોઃ પૂજોક્તાઃ ॥ આ પૂજા ચતુર્થા ઉપ-
રાત પચમી હોય તે દિવસે કરવી. વળી પંચમી
ઉપર પછી હોય ત્યારે કરવી એમ પણ લખે છે.
પણ ઔદ્યિક લેવી એમ ઘણાં વચનથી સિદ્ધ
થાય છે.

વસંત પંચમીને દિવસે મોગરાના પુષ્પથી લગ-
વાનું પૂજન કરવાથી લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય છે.
આજ ફાગ, હોલી વગેરે પદો ગાવામાં આવે છે.
દેવ મંદિરમાં આજથી અખીલ ગુણાલ ઉડાડવાનો
પારંભ થાય છે.

સુદ ૭-૨યસાતમ-અચલા સપ્તમી. આ સાતમ
અશ્વિનાદયની લેવી. અને તે દિવસે ચાર ઘડી રાત
હોમ ત્યારે, કાઠએ જળાશયનું પાણી હલાવ્યું ન
હોય ત્યારે ત્યાં જઈ રોડડીના સાંઠાથી પાણીને હ-
લાવી રનાન કરવું; પછી સૂર્યને અર્ધ આપનો,
પાણીમાં દીવા તરતા મુકવા વગેરે કરવાથી
ઘણાં પાપ નાશ પામે છે. આ તિથિ મન્વાદિ છે.

મુદ ૮-લીખાણી-આજ સર્વ વર્ણ ત્રિસ-
હિત જળ તર્પણ કરવું. જો તેમ ન કરવામાં આવે
તો એક વર્ષનું પુણ્યકર્મ પાણીમાં ન્યય છે. વળી
લીખનું શ્રાદ્ધ કરવાથી વંશ વધે છે.

મુદ ૧૧-જયા એકાદશી.

મુદ ૧૨-તિલોત્પત્તિ તલના હોમ, રનાન, ભોજન,
દેવાર્ચન તથા દાન કરવાં.

મુદ ૧૫-માધ્ય પ્રત સમાપ્ત કરવું અને દાન
કરવું તથા બ્રાહ્મણનાં જોડાં જમાડવા. આ પૂર્ણિ-
માનું નામ રોપણિ પાશુ છે.

માધ્ય વદ ૮-પિતૃનું શ્રાદ્ધ કરવું. આ આત્મને
દિવસે સીતાજીનો જન્મ થયેલો છે. રામ ભક્તોએ
આજ ઉપવાસ તથા સીતાનું પૂજન કરવું.

વદ ૧૧ વિજયા એકાદશી.

વદ ૧૪-મહા શિવરાત્રી-મહારાત્રી શૈવમાર્ગીઓ-
નું આ મોટું પર્વ છે. દ્વાદશગ્યોતિર્નિગની આજે
હતપતિ થયેલી છે, ને સર્વેશિવમંદિરમાં બહુ મોટી
ધામધુમ થાય છે. આ તિથિ જ દિવસે સાંજે
હોય તે દિવસે પ્રત કરવું એમ કેટલાક કહે છે

અને કુટલાક એમ કહે છે કે જે દિવસે મધ્ય રાત્રી સમયે ચતુર્દશી હોય તે દિવસે વ્રત કરવું. આ એમાંથી મધ્ય રાત્રીનાળો પક્ષ બળવત્તર છે. સ્નાન, દાન, ઉપવાસ, શિવાચ્યન વગેરે કર્યાથી ધાણું પુણ્ય થાય છે, એમ સર્વ ધર્મશાસ્ત્રોમાં કહેલું છે. આ વ્રત વિષ્ણુસ્વામિ, મધ્વ, રામાનુજ અને નિંબાકં વૈષ્ણવ વગેરે કરતા નથી. તેનું એકજ કારણ ભગવદ્ગીતામાં છે. અનન્યોશ્વતયંતોમાં મજંત્યન-ન્યમનસઃ એ ગીતાના વાક્યાનુસાર વ્રત ન કરવું તેમ શિવદ્રોષ પણ કરવો નહીં. જેમ અનન્ય વૈષ્ણવોએ શિવરાત્રી ન કરવી, તેમ અનન્ય શૈવીએ જન્માષ્ટમી ન કરવી, બાકીના સર્વે લોકે શિવરાત્રી વ્રત અવશ્ય કરવું. ॥વૈષ્ણવોવાઽથશૈવો વા કુર્યા-દેકાદર્શી વ્રતમ્ ॥ જેમ વૈષ્ણવ તથા શૈવીએ એકાદશી કરવી તેમ અનન્યવૈષ્ણવ વગર સર્વ લોકે શિવ-રાત્રી વ્રતપણ કરવુંજ. યુગાદિ. દ્વાપર યુગનો પ્રારંભ થયો હતો.

શાદગુણ માસ.

સુદ પડવાથી ચારંભી બાર દિવસ સુધી પચોત્ર

ત કરવાથી અપ્રજને પ્રજા પ્રાપ્ત થાય છે. આ પ્રતેનો પ્રકાર ભાગવતના અષ્ટમસ્કંધમાં છે.

સુદ ૫-આ પાંચમથી આરંભી ત્રયોદશી સુધી વૈષ્ણવ લોક ભગવાનને ખગીયામાં-કુંજમાં પધરાવે છે. ભાગવતમાં કહેલું છે કે:-મમાર્ચાસ્થાપને શ્રદ્ધાસ્વતઃ સંહ્યચોદયમઃ ઉદ્યાનેપવનાક્રીડ પુરમન્દિરકર્મણિ ॥ ભગવાને ઉદ્ધવજીને કહ્યું છે કે:-મહાર્ચં સ્વરૂપ પધરાવવામાં શ્રદ્ધા રાખવી તથા સેવા માટે ખગીયા, કોડા રથાન પુરમન્દિર કરવાં.

સુદ ૧૨-કુંજ એકાદશી-વિષ્ણુમન્દિરોમાં કુંજ કરવાનો ચાલ છે. પ્રરૂપેત્તમ મહાત્મ્યમાં કહેલું છે કે-શાલગુણ સુદમાં ઈશ્વર પ્રીત્યર્થ વૃંદાવન ખનાવવું.

સુદ ૧૫-હાલિકા-પદ્મપુરાણમાં આ વિષે આમ છે. ધુંડા નામની એક રાક્ષસી જે શિવના વરદાનથી મદમસ્ત થઈ ગઈ હતી અને કોઈને માનતી નહોતી તેનો નાશ કરવાને માટે વરિષ્ઠે એવી યુક્તિ કરી કે એક હોળી સજાવાવી તેમાં તે રાક્ષસીનું પુતળું કરી ખાળવું, અને ખળતાં લાકડાં હાથમાં લઈ મોટો મોંઘાટ કરવો તથા છોકરાંએ જુક

બોલી બોલી તેને ખીજવવી, આમ કરવાથી તે રાક્ષસી મતેજ ચીસાઇને મરણ પામી હતી. વળી બીજી એવી દંતકથા છે કે-પ્રલ્હાદની ફાઈ તેને બોળામાં લઈ દેવતામાં બેઠી હતી એમ કુપોતે સતી છે તે જણશે નહિ ને પ્રલ્હાદ બળી જશે પણ તેથી ઉલટું થયું. ફાઈ બળી ગયાં અને પ્રલ્હાદ બચ્યો નહીં. આથી હોળી રાત્ર થઇ એમ પણ કહેવાય છે.

આ પૂર્ણિમા જ દિવસે સાંજ વખતે આવતી હોય તે દિવસે હોળી માનવી. આ દિવસે રાત્રિ ભાગની પૂર્ણિમામાં ભદ્રા છોડીને ગામથી બહાર અથવા ગામ વચ્ચે ચૌરામાં હોળી સળગાવવી. દૂધની ધારાવાહી કરી, નાગિએર વગેરેથી પૂજન કરવું. આગલી રાતે ભદ્રા સહિત વખત ન મળે તો પાછલી રાતે અને જો આખી રાત ભદ્રા સહિત વખત હોય તો પછી પહેલી પાંચ થડી ગયા પછી હોળી સળગાવવી. ચતુર્દશી કે પડવો અને દિવસના ભાગમાં કદાપિ હોળી સળગાવવી નહીં.

આ પૂર્ણિમા પણ મન્વાદિ તિથિ છે અને તે ઔદયિક હોય.

પૂર્ણિમાને દિવસે અથવા આગળ પાછળના જ દિવસે ઉત્તરાશ્વિનુ નક્ષત્ર હોય તે દિવસે દોહો-ત્સવ કરવો. કહ્યું કે-નરો દોલાગતે દૃષ્ટ્વા ગૌવિદં પુરુષોત્તમં ફાલગુન્યાં સંયતો ભૂત્વાગૌવિન્દસ્ય પુરં વ્રજત્ ॥ શશ્વતી પૂર્ણિમા અથવા ઉત્તરાશ્વિનુ નક્ષત્રમાં દક્ષિણ દિશાબિમુખ દોલ યુગ્મતા ભગવાનનું દર્શન કરતો દૃઢચિત્તવાળો પુરુષ ગોઝોકને પામે છે. વળી પુરુષોત્તમ મહાત્મ્યમાં ભગવાને કહ્યું છે કે-ફાલગુન્યાં ક્રીડનં કુર્યાદોલાયાં મમ સ્મિપ । દોલાયાં યેપિ પશ્યન્તિ દક્ષિણામુસ્વર્ણિતં ॥ મં-હ્રહલાદિભિઃ પાપૈઃ મુચ્યન્તેનાત્રસંશયઃ

પૂર્ણિમામાં અથવા ઉત્તરાશ્વિનુ નક્ષત્રમાં ભગવાનને યુગ્મવા. દક્ષિણાબિમુખ પૂજેલા ભગવાનનું દર્શન કરવાથી મનુષ્ય મોટાં પાપોથી પણ છુટી શકે છે.

નવાં પરણેલાં જોડાઓ પાસે આજે હોળીનું પુજન કરાવાનો પણ કેટલેક સ્થળે આલ છે.

વદ ૧-ધૂળ પડવો. વસંતારંભ ઉત્સવ. હોળોત્સવ કરવામાં આવે છે. પ્રભાતમાં તેલ ચોળી સ્નાન કરવું. ચાંડાળનો સ્પર્શ કરવા પછી સ્નાન કરવાથી

વિદ્ય ઠજે છે. હોળીની રાખનું વંદન આ દિવસે કરવું. તથા શુદ્ધ થયા પછી ચૂતમંચવસંતસ્ય મા-કેન્દ્રકુસુમંતવ સચંદનં પિશામ્યદ્ય સર્વકામાર્થસિદ્ધયે ॥ આ શ્લોક ભણીને આંખાનો મોર ખાવો. આજથી શી-તકાળ પુરો થઇ વસંતનો આરંભ થાય છે. તે દિ-વસે ચંદનરસ રહિત આંખાનો મોર ખાવાથી વર્ષ પર્યંત સુખ રહે છે.

વદ ૨-એ દિવસે રાજાએ શિષ્ટ લોકોને એકઠા કરીને ગુલાલ વગેરેથી સત્કાર કરવો.

વદ ૫-રંગ પાંચમ.

વદ ૧૧-પાપમેચિની એકાદશી.

વદ ૦))-મન્વાદિ.

ચૈત્ર માસ.

ચૈત્ર સુદ ૧-ગુઢીપડવો. શાનિવાહન શક સંવત્સર આરંભ. જોતિષિયોના વર્ષનો આરંભ. આજે રાવ-ણીને મારી રામે અયોધ્યામાં પ્રવેશ કર્યો હતો, તે તે નિમિત્તે મહોત્સવ થયો હતો. સંવત્સરની એકમ સૂર્યોદય સમયે હોય તે લેવી. એ દિવસ સૂર્યોદય સમેજ જો એકમ હોય, અથવા બેમાંથી એકે

૧૬૨સે સૂર્યોદય સમે એકમ નહોય તો-પેહેલી એકમ
 લેવી. ચૈત્ર માસ મળમાસ આવતો હોય તોપણ
 પહેલા ચૈત્રનીજ એકમે સંવત્સરારંભનું માંગદય કર્મ
 કરવું. તે દિવસે તૈલનું મર્દન કરવું, ઘર ઉપર
 ધ્વજા ચડાવવી, લીંણડાનાં પાન ખાવાં, સંવત્સરનાં
 કૃણસંભારવાં, તૈલમર્દન અવશ્યજ કરવું. નવરા-
 ત્રી-આ એકમથીજ નવરાત્રી શરૂ થાય છે. આ
 વ્રતમાં એકમથીજ શુકલ એક મૂહૂર્ત માત્ર હોય તો
 પણ લેવી. આ નવરાત્રી વ્રતના પારણાંનો નિર્ણય
 આસોમાસનાં પારણાંના પ્રમાણેજ થાય છે. આજ
 એકમથી પ્રપાદન કરવું-પરજ માંડવવી. સર્વ
 પ્રાણીને પાણી મળે તેવી પરજ માંડવી. પ્રપાદનનો
 મંત્ર આ પ્રમાણે-પ્રપેયં સર્વસામાન્યા ભૂતેભ્યઃ પ્રતિપાદિતા
 અસ્યા પ્રદાનાત્ પિતરસ્તૃપ્યન્તુહિષિતામદ્વાઃ ॥ કોઈ
 પ્રાણી નિરાશ ન થાય તેવી પરજ માંડવી; જો તેમ
 ન થઈ શકે તો-અથ ધર્મઘટો દત્તો બ્રાહ્મણિશુશિલાન્મદ્ઃ
 અસ્ય પ્રદાનાત્ સકલા મમ સન્તુ મનોરથાઃ એ મં-
 ત્રવડે દરરોજ (ચાર મહિના સુધી) બ્રાહ્મણને ઘેર
 પાણીનો ઘડો બાપવો. આ એકમ કલ્પાદિ છે.

કલ્યાણિતિથિએ શ્રાદ્ધ કરવાથી પિતૃ તૃપ્ત થાય છે.
(ચૈત્ર સુદ એકમ મત્સ્યજયંતી છે એમ પણ
કેટલાક કહે છે.)

ગૌરિવ્રત—ચૈત્ર માસમાં દહીં દુધ ઘી અને
મધનો ત્યાગ કરી દંપતી પૂજનરૂપિ ગૌરિવ્રત કરવું.
વળી ચૈત્ર સુદ એકમને દિવસે થતાં વ્રત પ્રતિપદ્
વ્રત, વિદ્યાવ્રત, તિલકવ્રત, રોટકવ્રત, આ વ્રતો
મળ્યા શેકોમાં ઝાંઝાં મનાતાં નથી.

સુદ ૨—ચંદ્રવ્રત—બીજને દિવસે સાંજે બાળચંદ્રનું
પૂજન કરવું તે ચંદ્રવ્રત. વળી બીજને દિવસેજ
દમણાંથી ગૌરી અને શિવની પૂજા કરવાનું પણ
કહેલ છે.

સુદ ૩—મત્સ્યજયંતી. આંદોલનવ્રત, સૌભાગ્ય શયન
વ્રત, મનોરથતૃત્રિયા વ્રત, અરંધતીવ્રત વગેરે. આ
ત્રીજને દિવસે મત્સ્યાવતાર થયો હતો માટે મત્સ્ય
જયંતી. આ ત્રીજથી શિવસહિત ગૌરીનું પૂજન
કરી આંદોલનવ્રત એક માસ સુધી કરવું; આ
વ્રતમાં ત્રીજએથ યુક્તજ લેવી. રામ દોલોત્સવનો
પ્રારંભ પણ આ ત્રીજથીજ કરવો, શ્રી રામચંદ્રને

ઝુલામાં બેસારી એક માસ સુધી ઝુલાવવા. બીજા દેવને પણ આ મનોરથ કરવો. આ ત્રીજા મન્વાદિ છે, મન્વાદિ તિથીને દિવસે શ્રાદ્ધ કરવું. શ્રાદ્ધ પૂર્વા નહ કાળમાં કરવું એટલુંજ નહોં પરંતુ મન્વાદિ તિથીયો શુક્ર પક્ષમાં આવતી હોય તો પૂર્વાનહકાળ વ્યાપિની અને કૃષ્ણ પક્ષમાં આવતી હોય તો અ-પરાનહકાળ વ્યાપિનીજ લેવી. મન્વાદિ તિથીએ શ્રાદ્ધ ન થાય તો ॥ ત્વંમુવઃ પ્રતિમાનમ્ ॥ એ ઋચાનો જળમાં રહીને સો વખત જપ કરવાને કહેલું છે. અરુન્ધતી વ્રત-વશિષ્ઠપતિની-આ વ્રત સામાન્યવતી સ્ત્રીયોને કરવાનું છે. એનો નિર્ણય વ્રતરાજમાં જોઈ લેવો.

સુદ ૪-ગણપતી પૂજા-આ ચોથા મધ્યાનહકાળ વ્યાપિની લેવી. દમનકથી ગણપતીની પૂજા કરવી, જેથી વિદ્ય નાશ થાય છે, અને સર્વ મનોરથ ફળે છે.

સુદ ૫-હયવ્રત, નાગપુજા; હૃદયૈઃશ્રવાદિ હયનું પૂજન કરવું. નાગદેવની પૂજા કરી તેમને હૃદય તથા ધીનું નિવેદ્ય કરવું, જેથી સાડે ૫ળ થાય છે.

સુદ ૬-સ્કંદપ્રજી-કાર્તિકસ્વામીને દવણે અર્પણ કરવો.

સુદ ૭-સૂર્યને દિવસો અર્પણ કરવો એમ કહેલ છે.

સુદ ૮-બુદ્ધાદિમી વ્રત. આ આઠમને દિવસે પાર્વતિનો જન્મ થયેલો છે ને આઠમ જે પુનર્વસુનક્ષત્ર યુક્ત હોય તે-ત્વામશોક નરામીષ્ટ મધુમાસસમુદ્ભવ પિષામિશોક સંતાપો સામશોકં સદાકુરુ ॥ આ મંત્ર બચ્ચીને આસોપાલવની આઠ કળીઓ ખાવી. તેથી, રોગનો નાશ થાય છે. આ આઠમ નોમ યુક્ત લેવી. આ આઠમને દિવસે બુધવાર અને પુનર્વસુનક્ષત્ર હોય તે પ્રાતઃસ્નાન કરવું કારણ કે તેથી વાજપેય યજ્ઞ જોટલું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે.

એ દિવસે બવાનીનો જન્મ હોવાથી દેવી મંદિરોમાં યજ્ઞયાગ થાય છે.

સુદ ૯-રામનવમી, રામજયંતી. રામનામ લેખનવ્રત. પુનર્વસુનક્ષત્ર, મધ્યાહ્ન સમય, કંઈલમ, મેષના સૂર્ય અને હિમ્વતના પાંચ ગ્રહ એ યોગમાં શ્રી રામચંદ્રનો જન્મ અયોધ્યામાં થયો હતો. એ દિવસે ઉત્તર દિંદુરયાનમાં અયોધ્યાપુરીમાં મોટો મેળો ભરાય છે. આ દિવસે ઉપવાસ કરવો. આ નોમ મધ્યાહ્ન વ્યાપિની હોય તે લેવી. પહેલે દિવસે મધ્યાહ્ન

વ્યાપિની હોયતો તેજ લેવી; અને દિવસે મધ્યાન્હ વ્યાપિની હોય, અથવા બન્ને દિવસે ન હોય તો અષ્ટમી વિધિ લેવી' એવો નિષેધ છે માટે આવતે દિવસેજ કરવી. પહેલે દિવસે પૂર્ણ મધ્યાન્હ વ્યાપિની હોય તો તે છોડી દેવી, પણ બીજે દિવસે એકદેશવ્યાપિની હોય તો તેજ લેવી. બહુધા અષ્ટમીયુક્ત પુનર્વસુનક્ષત્રયુક્ત હોય તો પણ નજ લેવી. અને દશમે છ ઘડી હોય તો પણ લેવી. દશમનો ક્ષય હોય અને પારણાં એકાદશીમાં આવતાં હોય તો રમાર્તોએ અષ્ટમી યુક્ત નોમ ઉપવાસને માટે લેવી. પૂર્ણ નોમ ન હોય અને દશમને દિવસે છ ઘટિકા સુધી ન પહોંચતી હોય તો સર્વેએ અષ્ટમી યુક્ત લેવી, આ વ્રત નિત્ય અને કામ્ય એમ બે પ્રકારનું છે

રામનવમી વ્રત પ્રયોગ.

આઠમને દિવસે પોતાના ગુરુ-આચાર્યની પૂજા કરી 'શ્રીરામોસિ ત્વમેવ મે આ પ્રમાણે પ્રાર્થના કરી એકબક્તનો સંકલ્પ કરી ઉપાધ્યાય સાથે હવિષ્યાન્નનું ભોજન કરવું. પછી નોમને દિવસે સવારમાં

પૂજા કરવાને માટે મંડપ કરી તેની વચ્ચે એક
વેદિકા કરી ॥ઉપોણ્ય નવમીં ત્વચ યામેષ્વષ્ટસુ રાઘવ
તેન પ્રીતો ભવ ત્વં મેં સંસારાત્ ત્રાહી માં હરે ॥ આ મંત્ર
વડે ઉપવાસનો સંકલ્પ કરવો. પછી-હણં સ્વર્ગમયીં
રામપ્રતિમાં ત્વાં પ્રયત્નતઃ શ્રીરામપ્રીતયે દાસ્યે રામભક્ત્તાય
ધીમતે ॥ આ મંત્ર બણી પ્રતિમાદાનનો સંકલ્પ
કરવો. પછી શ્રી રામનવમી વ્રતને અંગે રહેલા
શોળ ઉપચારોવડે શ્રી રામની પૂજા કરવાનો
સંકલ્પ કરી વેદી ઉપર સર્વનોબદ્ર મંડળ કહાડી
તેના ઉપર કળશ સ્થાપના કરવી. અને તે ઉપર
પૂર્ણ પાત્ર મૂકી ત્રણ ઢાંકા દેવું, પછી પૂર્ણ પાત્રમાં
અગ્ન્યુત્તરાણાદિ પ્રયોગવડે પ્રતિમામાં રામની સ્થા-
પના કરી પુરૂષસૂક્તવડે પુષ્પાંજલી આપવી. પછી-
રામસ્ય જનનીં ચાસિ રામાત્મકમિદંજગત્ અતસ્ત્વાં પૂજ-
યિષ્યામિલોકમાતર્નમોસ્તુતે ॥ એ મંત્ર વડે રામમાતા કૌ-
શલ્યાની પૂજા કરવી, વળી 'ઉત્તમોદશરથાય' એ મંત્રથી
દશરથની પૂજા કરવી, વગેરે પૂજા સમાપ્ત થયા પછી
મધ્યાહ્નકાળે કુંજપૂલ તથા જળવડે-॥ દશાનનવધા-
ર્થીય ધર્મસંસ્થાપનાયચ દાનવાનાં વિનાશાય દૈત્યાનાં

નિધનાયક પરિચાણાય સાધુનાં જાતો રામઃ સ્વયં હરિઃ
 ગૃહાણાધ્યૈ મયા દત્તં ભ્રાતૃભિઃ સહિતોડનઘ ॥ એમંત્રનો
 પાઠ કરીને શંખગડે અર્ધ આપવો. રાતે જાગરણ
 કરવું. પ્રભાતમાં નિત્ય પૂજા કરવા પછી મૂળ મંત્ર
 વડે દુધપાકની અષ્ટોત્તર શત આહુતિ આપી હોમ
 કરવો. અને પછી વિસર્જન કરીને આચાર્યને પ્ર-
 નિમાનું દાન આપવું. દાન આપતાં આ મંત્ર
 જાણવો-इमां स्वर्णमयीं रामप्रतिमां समलंकृतां शुचिबल्य-
 गच्छन्नां रामोऽहं राघवायते ॥ શ્રીરામપ્રીતયે દાસ્યે તુષ્ટોમ-
 વતુ રાઘવઃ ॥ પછી-તવ પ્રસાદં સ્વાકૃત્ય ક્રિયતે પારણા
 મયા વ્રતેનાનેન સંતુષ્ટઃ સ્વામિન્ ભક્તિં પ્રયચ્છમે ॥ આ
 પ્રમાણે પ્રાર્થના કરીને પારણાં કરવાં.

આ વ્રત ચૈત્ર માસ જે મળ માસ હોય તો તેમાં
 કરવું નહીં. આ નવમીને દિવસેજ દેવી નવમીની
 પણ સમાપ્તી કરવી.

આજે સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના મુખ્ય સ્થાપ-
 નાર સહજનંદ સ્વામીનો જન્મ દિવસ, તે પથમાં
 મનાય છે. રાત્રીના ૧૦ કલાકે અયોધ્યા પાસે છ-
 પૈયા ગામમાં સહજનંદનો જન્મ થયો હતો.

સુદ ૧૧-કામદા એકાદશીવ્રત. કૃષ્ણનો દોસો

તસવ. હીડોળો કરવો. પ્રાચીનકાળમાં આ દિને હીડોળો થતો હતો. કળિયુગના મળને નાશ કરનાર શ્રીકૃષ્ણ તેમને હીડોળામાં ઝુલાવવાથી હજારો અપરાધથી મુક્ત થવાય છે, એટલુંજ નહીં પણ કોટિ જન્મનાં પાતક દૂર થાય છે.

સુદ ૧૨-વિષણ્ણ દમનઉત્સવ-આ ઉત્સવ પારણાને દિવસેજ થાય છે. પારણાંને દિવસે એક ઘડી પણ બારસ ન મળે તો પવિત્રાં ધરાવવાં અને દવણા ધરાવવા માટે તેરસ લેવી.

દમનોત્સવ પ્રયોગ.

ઉપવાસને દિને નિત્ય પૂજા પછી દવણા લેવો. પછી જે દેવને માટે તે લઈ જવો હોય તે દેવનું નામ લેવું. ઘેર લાવીને પંચગવ્યથી પ્રક્ષાલન કરવો પછી દેવ સન્મુખ લાવી તેમાં અશોક વસન્ત કામ એ દેવતાઓની ચંદનાદિથી પૂજા કરવી. તેમાં-નમોસ્તુ પુષ્પ-વાણાય જગદાલ્હાદકારિણે મન્મથાય જગન્નેત્રે રતિપ્રીતિપ્રિયાય તે એ મંત્રવડે કામદેવનું આવાહન કરવું. પછી કામ મસ્મસમુદ્ભૂત રતિવાણપરિમુત ઋષિગંધર્વદેવાદિવિ-મોહક નમોસ્તુતે એ મંત્રથી દવણાની પ્રાર્થના કરવી.

ઝંકામાય નમઃ એ મંત્રથી પરિવારયુક્ત કામદેવ
 રૂપી દેવણાને ચંદનાદિ અર્પણ કરવાં. રાત્રે દેવતાની
 પૂજા કરવી અને અધિવાસન રાખવું. એ પ્રમાણે
 કર્યા પછી સર્વેનોમદ્ર મંડળ કરી કળશ સ્થાપન
 કરવો અને તેના ઉપર સ્વચ્છ વસ્ત્રમાં ઢાંકેલા વાં-
 સનાં પાત્રમાં દવણું રાખવો; પછી પૂજાર્ય દેવદેવસ્ય
 વિષ્ણોર્લક્ષ્મીપતેઃ પ્રભો । દમન ત્વમિદાગચ્છ સાન્નિધ્યં કુરુ-
 તેનમઃ એ મંત્રથી દમન દેવનું આવાહન કરી-ક્ષીં
 કામદેવાય નમો -હીં રલૈ નમઃ ॥ ૧ ॥ ક્ષીં ભસ્મશરી-
 રાય નમો -હીં રલૈ નમઃ ॥ ૨ ॥ ક્ષીં અનંગાય નમો -હીં
 રલૈ નમઃ ॥ ૩ ॥ ક્ષીં મન્મથાય નમો -હીં રલૈ નમઃ
 ॥ ૪ ॥ ક્ષીં વસન્તાય નમો -હીં રલૈ નમઃ ॥ ૫ ॥ ક્ષીં
 સ્મરાય નમો -હીં રલૈ નમઃ ॥ ૬ ॥ ક્ષીં શ્વેતપાયાય નમો
 -હીં રલૈ નમઃ ॥ ૭ ॥ ક્ષીં પુષ્પવાણાસ્ત્રાય નમો -હીં
 રલૈ નમઃ ॥ ૮ ॥ આ આઠ મંત્ર વડે પૂજા કરવી.
 વળી તત્પુરુષાય વિદ્મહે કામદેવાય ધોમહિ તન્નોઽનંગઃ પ્ર-
 ચોદયાત્ ॥ આ મંત્રથી એકસોતે આઠવાર દવ-
 ણાની ચંદનાદિવડે પૂજા કરવી. પુષ્પાંજળી આપવી
 પૂર્વગત મંત્રોએ નમસ્કાર કરવો. પછી ક્ષીરોદધિ-

મહાનાગશ્યાવસ્થિતવિગ્રહ ।પ્રાતસ્ત્વાં પૂજયિષ્યામિ સન્નિધૌ
 મવ તે નમઃ ॥ એ મંત્રથી પૂજા કરી પુષ્પાંજળી
 આપવી અને એકાદશીની રાત્રીએ જાગરણ કરવું.
 બીજે દિવસે સવારે નિલ્ય કર્મ કરી વળી દવાણાની
 મંજરી લઈ મૂળ મંત્રથી પૂજા કરવી. પછી
 દવણો અર્પણ કરી પ્રાર્થના કરવી. પછી આરતી
 કરી બ્રાહ્મણોને દવણો આપી સપરિવાર પારણાં
 કરવાં. આ ઉત્સવ મળમાસમાં ન કરવો. ગુરૂ તથા
 શુક્રને અસ્ત હોય તોપણ કરવો. મહાભારતમાં
 કહ્યું છે કે-અહોરાત્રેણ દ્વાદશ્યાંચૈત્રે વિષ્ણુરિતિ સ્મરન્
 પુણ્ડરીકમવાપ્નોતિ દેવલોકં ચ ગચ્છતિ ॥ આ એવ સુદ
 ખારસને દિવસે અને રાત્રે વિષ્ણુનું સ્મરણ કરવાથી
 પુંડરીક નામના યજ્ઞનું ફળ મળે છે એટલુંજ ન
 હોં પણ તે દેવલોકને પામે છે.

સુદ ૧૩-અનંગવ્રત, આ વ્રતમાં તેરસ ખારસ
 વિધવા લેવી.

સુદ ૧૪-નૃસિંહ દોલઉત્સવ. નૃસિંહને સુગ્રાવવા.
 વળી ભૈરવ શિવ તથા એકવીસ દેવીની દવાણાથી

પૂજા કરવી. આ ચૌદશ પૂર્વ તિથિરિધિ આને અ-
પરાન્હવ્યાપિની લેવી. શિવજીનો દ્યનોત્સવ.

સુદ પૂર્ણિમા-આ પુનમને દિવસે જો રવિ ગુરૂ
કે શનિવાર આવતો હોય તો સ્નાન અને શ્રાદ્ધ
વગરે કરવાથી અશ્વમેધનું પુણ્ય થાય છે. વૈશાખ
સ્નાનનો આરંભ કરવો. વૈશાખ સ્નાનમાં જીતેન્દ્રિય
રહી હરિધ્યાન્ત્ર આવું. આખો મહિનો સ્નાન કરવાની
શક્તિ ન હોય તો ત્રણ દિવસ સ્નાન કરવું. આ
પૂર્ણિમા મન્વાદિ છે. હનુમાનનો જન્મ દિવસ.

વદ ૧૨-વિરૂધિની એકાદશી શ્રીમદ્ વલ્લ-
ભાચાર્યજીનો જન્મ દિવસ.

વદ ૧૩-જો તે દિવસે શતતારકા નક્ષત્ર હોય
તો તે વારૂણી કહેવાય, શનિવાર યુક્ત હોય તો
મહાવારૂણી, અને શુભ યોગ શનિવાર અને શત
તારકા ત્રણે યુક્ત હોય તો મહામહાવારૂણી કહે-
વાય છે. સ્નાન દાન કરવાં.

વદ ૧૪-જો મંગળવારી હોય તો ગંગાસ્નાન
કરવાથી પિશાચપણું દૂર કરે છે.

વૈશાખ માસ.

વૈશાખ સુદ ૨-પરશુરામ જયંતિ.

સુદ ૩-અક્ષયતૃતિયા. અખાત્રીજ રોહિણી નક્ષત્ર
અને બુધવારી હોય તો મહા પુણ્યકારી છે. તે દિવસે
જપ અને હોમાદિકર્મ કરવાં. આ ત્રીજ ત્રેતાયુગાદિ
છે-શ્રાદ્ધ કરવું. અને તે ન થાય તો નિલતર્પણ કરવું.
શુકલ પક્ષમાં યુગાદિ તિથિનાં કર્મ મન્વાદિની
માફક થાય છે. આ ત્રીજ એ ભાગમાં હોય તો
પ્રથમનીજ લેવી એવા શાસ્ત્રમત ધણા છતાં નિર્ણય
થાય છે. આ ત્રીજ પણ વળી પરશુરામ જ-
યંતી કહેવાય છે. તે પ્રથમ પ્રદરવ્યાપિની હોય તે
લેવી. પ્રદોષ સમયે પરશુરામની પૂજા કરવી અને-
જમદગ્નિમુતોર્વાર ક્ષત્રિયાંતકરપ્રભો ગૃહાણાર્થ્ય મયાદત્તં
કૃપયા પરમેશ્વર ॥ આ મંત્રથી અર્ધ આપવો. એ દિને
પ્રપાદાન જળકુંભદાન, ચણાને ઘડનો ભાડવો ને દહી
આપવાનું પુણ્ય છે. પિતૃ તૃપ્તિને માટે ગંધકુચ
સહિત જળના ઘડાનું દાન આપવું.

સુદ ૭-ગંગાપૂર્ણ. આ સાતમે ગંગાજીનો

અવતાર છે, માટે ગંગાપૂજન કરવું. તે મધ્યાન્હ-
વ્યાપિની લેવી. બન્ને દિવસ મધ્યાન્હવ્યાપિની
હોય તો પ્રથમની લેવી.

સુદ ૧૧-મોહિની એકાદશી વ્રત.

સુદ ૧૨-આ દિવસે મધુસૂદનની પૂજા કરનારને
અગ્નિષ્ઠોમ યજ્ઞનું શ્રાવ્ય મળે છે અને તે અંદ્રલોક
પામે છે. વૈશાખ સ્નાનનું ઉદ્ઘાપન આજ પાણી થાય
છે. એ દિવસે સિંહરાશી હોય, મંગળ કે ગુરુવાર
હોય ને વ્યતિપાત હોય તથા હસ્ત નક્ષત્ર હોય તો
એ પાંચ જોગથી મહાપર્વ કેહેવાય છે.

સુદ ૧૪-નૃસિંહજયંતિ-તે સૂર્યાસ્તકાળ વ્યા-
પિની લેવી. બન્ને દિવસે સૂર્યાસ્તકાળ વ્યાપિની
હોય કિંવા ન હોય તો બીજા દિવસની લેવી. સ્વા-
તિ નક્ષત્ર અને શનિવારનો યોગ હોય તો અતિ
ઉત્તમ.

નૃસિંહ જયંતિ પ્રયોગ.

તેરસને દિવસે એક વખત ભોજન કરી ચૌદશને
દિવસે મધ્યાન્હે તિલ અને આંબળાં ચોળી સ્નાન

કરવું. વ્રત સંકલ્પ કર્યા પછી આચાર્યવરાવી અન્નની વેદિકાઓ ઉપર સાંજરે જળપૂર્ણ કળશનું સ્થાપન કરવું તેમાં સોનાની પ્રતિમા પધરાવી દેવનું આવાહન કરી પોડશોપચારે દેવ પૂજન કરી પરિત્રાણાય સાધૂનાં જાતો વિષ્ણુનૃકેસરી એ મંત્રવડે અર્ધ આપવો. રાત્રીએ જગરણ કરી પ્રાતઃકાળે પૂજન કરી વિસર્જન કરવું. પછી તે પ્રતિમા ગોદાન યુક્ત આચાર્યને આપવી. પછી પ્રાર્થના કરી પાનણાં કરવાં. ત્રણ પ્રહરથી અધિક હોય તો તે ચૌદશ પૂર્વાહ્નમાં કરવી.

સ્તુત્ત ૧૫-કૂર્મજયંતિ. એ દિવસે રાંધેલા અન્નની સાથે જળ કુંભનું દાન કરવાથી ગોદાનનું ફળ થાય છે. સુવર્ણ અને તિલની સાથે બાર કુંભનું દાન કરવાથી જ્ઞાનદલાથી છૂટાય છે. કૃષ્ણમૃગના અર્ચનું દાન પૃથ્વીદાન સમાન ફળ આપે છે. આ પૂર્ણિમાને ત્રિવિધે તિલયુક્ત જળથી સ્નાન, તિલહોમ અને તિલ દાન, તિલ દીપ દાન, તિલ તર્પણ કરવાથી મહાપુણ્ય થાય છે. વૈશાખ સ્નાનનું ઉદ્ધાપન કરવું.

વદ ૧૨-અપરા એકાદશી

વૃદ્ધ ૭૦)-ભાવુકા અમાસ. આ દિવસે શુભ ક્રમ કરવાં નહીં.

વૈશાખ માસનાં સામાન્ય પુણ્યકર્મ.

પ્રાતઃસ્નાન, તિલયુક્ત જળથી પિતૃતર્પણ, જળ કુંભ દાન કરવાં. ચંદન પુષ્પમાળા અને મિષ્ટાન્નથી બ્રાહ્મણ સંતુષ્ટતા. વસંતપૂજા કરવી, જળ પૂર્ણ પાત્રમાં વિખણતી સ્થાપના કરવી. પાણીની પરખો મંડાવવી, પ્રભાતમાં સ્નાન કરી પીંપળાને પાણી રેડવું તથા પ્રદક્ષિણા કરવી. વળી-એક ભૂક્ત, નક્ત, અને અચાચિત છત્યાદિ વ્રત કરવાં, શિવાલયમાં જળની ગંજતી ખંધાવવી, પંખો, છત્ર, પગરખાં અને ચંદનનું દાન આપવું. આ પ્રમાણે દાન કાર્ય કરવાથી મહાપ્રજા પાપ છે, અને ઘણું પુણ્ય મળે છે.

જેષ્ઠ માસ.

જેષ્ઠ સુદ ૧-કરવીરવ્રત-કરવું. દશહરા પ્રારંભ.

સુદ ૩-રંભાવ્રત-આ વ્રતને માટે ખિન્નવિદ્વાત્રીજ લેવી. પંચાગ્નિ સાધન કરનારાં સ્ત્રી પુરુષે આ વ્રતને દિવસે સુવર્ણની મૂર્તિમાં ભવાનીની પૂજા

કરવી. અને વિધિ પ્રમાણે હોમાદિક કરી જોતી
સ્ત્રી જીવતી હોય એવા આશ્વિણને સર્વ સામગ્રી યુક્ત
ધરતું દાન દેવું અને આશ્વિણદંપતીને જમાડવાં.
વિશેષ વિધિ વતરાજ આદિમાં જોવો.

મુદ્દ ૪-ઉમાવત. ઉમાનું પૂજન કરવું.

મુદ્દ ૮-શુક્લદેવીની પૂજા કરવી અને

મુદ્દ ૯-હિપવાસ કરી દેવીની પૂજા કરવી.

મુદ્દ ૧૦-દશહરાવત. આ દશમનું નામ પણ
દશહરા છે. આ દશમે ગંગાજીનો જન્મ થયેલ છે.
આના સંમંધે દશ યોગ આ પ્રમાણે-જેઠમાસ,
શુક્લ પક્ષ, દશમ, ખુધવાર, હસ્તવક્ત્ર, વ્યતિપાત,
ગર, આનાંદ, કન્યારાશિનાચંદ્ર, હપનારત્રિ, કહેલા
છે. ઉપર કહેલા દશ યોગમાંથી દશમ અને વ્યતિ-
પાત એ બે યોગ મૂખ્ય છે. માટે કેટલાક યોગે
યુક્ત દશમ જે દિવસે હોય તે દશમ દશહરાવતને
માટે લેવી. વળી પૂર્વાન્દકાળવ્યાપિની લેવી.
ગંગાનું પૂજન કરવું. એ દિવસે કાશી, પ્રયાગને
મથુરાના દશાશ્વમેધના ઘાટપર સ્નાન કરી દશ દ્રવ્ય,
દશ શેર લોટને દશ શેર ગોળની તિલપાત્ર આ-

પથાનું મહા પુણ્ય છે. ગંગાતટ પર સોના કે રૂપાની ગંગાજીની મૂર્તિ કરી તેની પૂજા કરવી, તે આદ્યાણુને દશ દશ મુડી તક આવવા. ગંગાતટ પર દીવા બાળવામાં આવે છે.

દેશકાળનો ઉચ્ચાર કરી--સંકલ્પ કરીને દશ વાર ગંગાજીમાં સ્નાન કરવું અને જળમાં ઉભે ઉભેજ દશ વખત ગંગા સ્નાનનો વાક કરવો. પછી વચ્ચે ખારણુ કરી પિતૃ તર્પણાદિ નિત્ય કર્મ કરીને વીગળા કરેલા કાળા તલના દશ પ્રસૂતિ (પસલા) તથા બોળના સાથવાના દશ પિંડ પણ તીર્થમાં નાંખવા. પછી તટ ઉપર ત્રાંખાનો કે પછી માટીનો કળસ સ્થાપન કરી તે ઉપર સુર્ણની મૂર્તિમાં સ્તોત્ર ચંત્રવડે ગંગાજીનું આવાહન કરવું. પછી નારાયણુ રૂદ્ર બ્રહ્મા સૂર્ય ભગીરથ અને હિમાચળનાં પણ આવાહન કરવાં ત્યાર પછી પૂજા કરવી ને દશ પ્રકારનાં પુષ્પ ચડાવવાં પછી દશ જાતનાં નૈવેદ્ય કરવાં તાં-જૂલ દક્ષિણા વગરે થયા પછી દશ ધન આર્પણુ કરવાં. અને છેલ્લે દશ દીપકનું દાન દર્શન પૂજા સન્માન કરવી. પછી દશ આદ્યાણુને તિલનું દોન દેવું,

દશ કિંવા એક ગોદાન દેવું, મળે તો સુવર્ણ અથવા
રૂપાનાં અને ન મળે તો લોટનાં માછલાં દેડકાં
કરીને જળમાં નાંખવાં. દશ બ્રાહ્મણ અને દશ
ગાયત્રીને ભોજન આપવું. ગંગારતોત્ર સ્કંધપુરાણમાં
આપેલ છે તેનો પાઠ કરવો. નમઃ શિવાયૈ ગંગાયૈ,
શિવદાયૈ નમો નમઃ.....,..... ઇત્યાદિ.

માલિની.

સિતમકરનિષ્ણનાં શુભ્રવર્ણાં ત્રિનેત્રાં
કરધૃતકલશોદ્યત્સોત્પલામલમોષામ્
વિધિદરિદ્ધરુપાં સેદુઃકોદીરજ્જ્વલાં
કલિતસિતદુઃકલાં જાન્ઘવીં તાં નમામિ ॥

વગેરે શ્લોકવડે પ્રાર્થના કરી પ્રતિમાની પૂજા
કરી અને પછી મૂળમંત્રવડે આચાર્યને પ્રતિમાનું દાન
દેવું વગેરે પૂર્ણ હેવાલ ધર્મસિદ્ધિમાં જોઈ શકે.

સુદ ૧૨-નિર્જન્ના એકાદશી. પાંચ પાંડવોમાંનો
બીજો જે ભીમસેન, તે હંમેશાં એક કલશીનો
આહાર કરતો હતો તેણે કૃષ્ણના ઉપદેશથી આજે
જળ પણ લીધું નહોતું તેથી નિર્જન્ના એકાદશી

કહેવાય છે. આ એકાદશીને દિવસે નિત્યાચમનના જળ વગર ખીજા જળનો લ્યાગ કરી ઉપવાસ કરવાથી ૧૨ એકાદશીનું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે.

સુદ ૬૨-પારસને દિવસે સાકર અને સુવર્ણ ફાંસનું દાન કરવું. વળી આ પારસને દિવસે આઠ પહોર ત્રિનિકમનું પૂજન કરવાથી ગાંધાર્યના નામના યસનું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે. દેવને એ દિવસે જળ પિહાર કરવામાં આવે છે. એક મોટા પાત્રમાં જળ રેડી તેમાં ભગવાનના પિહાસનને પથરાવી સર્વે ક્રિયા કરે છે. સાવિત્રી વ્રતનો આજથી આરંભ થાય છે.

સુદ ૧૫-વટસાવિત્રી-વટસાવિત્રી પૂજન કરવા ગાંધાર્ય જવામાં આવે છે. વડવૃક્ષ નીચે વાંસના પાત્રમાં રેતીની સાવિત્રીની મૂર્તિ કરી તથા સત્યવાનની મૂર્તિ કરી તેની સર્વ પ્રકારે પૂજ કરવી. તે મંત્ર ભણવો: સાવિત્રીયં મયા દત્તાસહિરણ્યં મહાસતી । વ્રહ્મણઃ પ્રીણનાર્થયવ્રાહ્મણપ્રતિગૃહ્યતાં. જો સુવર્ણની કે રૂપાની મૂર્તિ બનાવી હોય તો તેનું દાન ૬૪ દેવું. આ વ્રત સ્ત્રીઓનું મુખ્ય છે. નવાં પરણેલાં જોડાં આજે સાવિત્રી સત્યવાનનું પૂજન કરે છે. એ પુ-

શિંમાને દિવસે તિલદાન કરવાથી અશ્વમેધ યજ્ઞનું
ફળ પ્રાપ્ત થાય છે. પૂર્ણિમા જો જોઈ નક્ષત્રયુક્ત
હોય તો તે દિવસે પગરખાં છત્ર વગરેનું દાન કર-
વાથી રાજ લાભ થાય છે. ને એ પર્વ મોટું ગણાય
છે. બિહવ ત્રિવ્રત. આ વ્રત કરવાને માટે પૂર્ણિમા
એકમ વિક્ષા લેવી.

વટસાવિત્રી વ્રત-આ વ્રત પણ જો સુદ પુ-
નમેજ થાય છે. એને માટે તેરસથી ત્રણ દિવસ
સૂંચી ઉપવાસ કરવા, ત્રણે ઉપવાસ ન થાય એમ
હોય તો તેરસે નઠત ચૌદશે અયાચિત, અને પુનમે
ઉપવાસ કરવો. આ વ્રતમાં પૂર્ણિમા સૂર્યાસ્તની
પ્રથમની છઠ્ઠી કરતાં અધિકઠવાપિની એવી ચૌદશ
વિક્ષા લેવી. આ વ્રત સ્ત્રીઓએ કરવાનું છે. પારણાં
પુનમને અંતે કરવાં. રજસ્વલા આદિ પ્રત્યવાય આવે
તો પૂજા બ્રહ્મણ પાસે કરાવી ઉપવાસ પોતે કરવો.
પૂજા તથા વ્રતને યોગ્ય વિધિ બીજા અન્યોમાં છે તે
જોઈ લેવો. આ પૂર્ણિમા મન્વાદિ તિથિ છે.

વદ ૬૧-યોગિની એકાદશી.

આષાઢ માસ.

અસાડ સુદ ૨-રથખીજ, રથયાત્રા. પુણ્ય નક્ષત્રમાં રથ જાત્રા ખેંગાજમાં આવેલા પુરી-જગન્નાથજીનો આજે મોટો રથ ધરવા નીકળે છે. શ્રી રામચંદ્રનો રથોત્સવ.

સુદ ૩-શ્રીમદ વલ્લભાચાર્યજીનું સ્વધામ ગમન.

સુદ ૬-કચુંખાઠઠ.

સુદ ૧૦-મન્વાદિ નિધિ, વેંગણુદશમી.

સુદ ૧૨-દેવશયની અથવા દેવપોઠી એકાદશી. આ એકાદશીને દિવસે જગવાન પહોડે છે. સર્વ સામગ્રી સંદિત તથા લક્ષ્મી જેના પગ ચાંપે છે એવી જગવાન રિપણુની પ્રતિમા એક પલંગમાં પહોડાડી-પૂજા કરવી. પછી-મુખે ત્વયિજગન્નાથે જગન્મુખેર્ભોદદં વિબુદ્ધે ત્વયિબુદ્ધ્યેતત્સર્વે સત્તરાચરમ્ ॥ આમંત્રવડે પ્રાર્થના કરવી. પછી ઉપવાસ કરવો અને રાત્રે જાગરાણુ કરવું. એ દિવસથી જલિ રાખને ત્યાં ચાતુર્માસ દ્વારપાળતું કામ કરવા જાય છે. ખારસે પુનઃપૂજા કરવી, તેરસે ગીત વાદ્યન-લાદિ કરવાં. આ વ્રત ત્રણ દિવસનું છે. વ્રતના

નિયમ વિવિધ હોવાથી એમજ કહેલું છે કે દેશા-
ચાલનેજ અનુસરવું. મળમાસમાં આ ઉત્સવ
કરવો નહીં.

સુદ ૧૨-વામનપૂજા એકાદશીનાં પારણાં કરવા
પછી ચાતુર્માસ વ્રતનો સંકલ્પ કરવો. કાંઈ એકા-
દશીએ કરવો એમ પણ કહે છે. ગુરુશુકના અસ્તા-
દિક તથા આશૌચ ઇત્યાદિક કાળમાં ચાતુર્માસ
વ્રતનો સંકલ્પ કરવો નહીં.

ચાતુર્માસ વ્રત પ્રકાર.

જાઈનાં પુષ્પવડે ભગવાન્ની પૂજા કરી ઉપર
આપેલ મંત્ર વડે પ્રાર્થના કરવી. શંખવડે અર્ધ
આપવો તે પ્રાર્થના કરવી. શ્રાવણમાસમાં શાક ભાદ-
પદમાં દહીં અશ્વિનમાં દૂધ અને કાર્તિક માસમાં
બે દલવાળું ધાન્ય છોડી દેવું. ખાવાં નહીં. આ
પ્રમાણે હવિષ્યાન્ન ખાવા તથા ગોળ ઇલાદિનો
ભોગ કરવાની ઈચ્છા હોય તો સંકલ્પમાંજ તેનાં
નામ લઈ તે વર્જ કરવાં.

હવિષ્યાન્નમાં ગણાતી અને ચાતુર્માસમાં ખાવા

જેવી વસ્તુઓ-ઘોખા, મગ, જવ, તિલ, કાંગ, ક-
મળાકાકડી, સામો, મહું, સુરણુ આદિ કંદ, સૈંધવ,
અને સમુદ્રનું એ જે લુણ, ગાયનાં દૂધ દહિ ધી,
ફળમાં-જનસ, આંખા-કેરી, ત્રિકળ, હરડે, પિપર,
છર, સૂંઠ, આંખલી, કેળાં, આંખળાં, સાકર, ખાંડ
એ સર્વ ખાવા યોગ્ય છે.

તજવા યોગ્ય—છીપ તથા હાડમંના ચુના,
(પાનમાં ગાવે માટે) આંખડામાં રાખેલ પાણી,
લીંબુ, બીજેરાં, વિશ્વદેવ કરચા વગરનું તથા રિ-
જણુંને ધરાવ્યા વગરનું અન્ન, દગ્ધઅન્ન, મસૂર
(દાળ) માંસ, કાળાવાલ, વટાંણા, ચોળા,
વેંગણુ, કલિંગડું, બીજવાળાં અને બીજ વ-
ગરનાં ફળ, ઘોળા મૂળા, રાતા મૂળા, ફોળું,
શેલડી, ખોર, પલંગમાં સુવું, ઋતુ વગર સ્ત્રીસેવન,
પરાત્ન, મધ, પરવલ, અડદ, ઘોળા સર્પવ, ગાય
તથા ભેંસ વગર બીજા પ્રાણીનું દૂધ, વગેરે તજવાં.

કામ્યવ્રત.

ગોળનો ત્યાગ કરવાથી સ્વંર મધુર થાય છે. તે-
લના ત્યાગથી શરીર સુંદર થાય છે. યોગાભ્યાસ

કરવાથી બ્રહ્મપદ પ્રાપ્ત થાય છે. તાંમુક્તનો ત્યાગ કરવાથી અનેક ભોગની પ્રાપ્તિ તથા મધુર કંઠ થાય છે. ધી છોડવાથી શરીર કોમળ થાય છે. શાકનો ત્યાગ કરવાથી પકવાન્નનો ભોક્તા થાય છે. પગને તેલ આંદિતું મર્દન છોડવાથી શરીર સુગંધિ થાય છે. દહિ, દૂધ, અને છારા છોડવાથી ત્રિણ્ણુ લોક પ્રાપ્તિ થાય છે. પાત્રમાં રાંધેલાં અન્નનો ત્યાગ કરવાથી વંશવૃદ્ધિ થાય છે. પૃથ્વી ઉપર દર્ભ પથરી તે ઉપર નિદ્રા કરવાથી ભગવદ્ ભક્ત થાય છે. પૃથ્વી ઉપર ભોજન કરવાથી રાજ્ય મળે છે. મધ અને માંસનો ત્યાગ કરવાથી મુનિ વિચારશીલ થાય છે. એકાંતર અપવાસ કરવાથી બ્રહ્મલોક પ્રાપ્તિ થાય છે. નખ, કેશ એ ધારણ કરવાથી નિત્ય ગંગા સ્નાનનું ફળ થાય છે. મૌનવ્રત કરવાથી આજ્ઞા અરુપિત ચાલે છે. વિણ્ણુને પ્રણામ કરવાથી ગોદાનનું ફળ થાય છે. વિણ્ણુના ચરણ સ્પર્શ કરવાથી કૃતાર્થપાણું આપે છે. દેવમંદિરમાં જાડુ વગેરે શુદ્ધિ કરવાથી રાજ્ય મળે છે. વિણ્ણુને સો પ્રદક્ષિણા કરવાથી ત્રિણ્ણુલોક પ્રાપ્ત થાય છે. એક ભૂક્ત કર-

બાથી અગ્નિહોત્રનું ફળ. અયાચિત વ્રત પાળવાથી
વાવ, કુવા ઇત્યાદિક ઉત્સર્ગ કરવાનું ફળ મળે છે.
દિવસના છઠ્ઠા ભાગમાં ભોજન કરવાથી બ્રહ્મા વખત
સ્વર્ગ વાસ થાય છે. પાંદડાંઆમાં ભોજન કરવાથી
કુરુદોત્રમાં નિવાસ કરવાનું ફળ મળે છે. શિક્ષા ઉપર
ભોજન કરવાથી પ્રયાગ સ્નાનનું ફળ થાય છે.

આ બારસને દિવસે વામનની પૂજા કરવાથી ન-
રમેધનું ફળ મળે છે.

સુદ ૧૩-જ્યાપાર્વતી વ્રત.

સુદ ૧૫-પૂર્ણિમા-કોકિલાવ્રત, ગોપાળવ્રત, કો-
કિલાવ્રત નાદે-સ્નાન કરિષ્યે નિવતા બ્રહ્મચર્યે સ્થિતા સતી
મોક્ષયામિ નક્તં મૃશ્ય્યાં કરિષ્યે પ્રાણિનાં દયા ॥ આ રીતે
એક માસ સુધી કોકિલા સ્વરૂપિણી શિવાદેવીનું
પૂજન કરી નક્ત ભોજન કરવું. મન્વાદિતિથિ. સં-
ન્યાસિએ ચાતુર્માસ એક ઠેકાણે રહેવાનો સંકલ્પ
કરવો. વ્યાસપૂજા. આજે વિદ્યાર્થી શિષ્યોએ ગુરુનું
પૂજન કરવું.

વદ ૧.-વૈષ્ણવ મંદિરોમાં હિંડોલાનો આરંભ.

વદ ૨.-અશૂન્ય શયન વ્રત કરવું. આ વ્ર-

તમાં લક્ષ્મી સહિત વિષ્ણુની પૂજા કરી પત્ની
મર્તુ વિયોગેન મર્તામાર્યા સમુદ્રવં નાપ્નુવન્તિ યથા
દુઃસ્વં દંપત્યાનિ તથા કરુ. મંત્રપાઠે પ્રાર્થના કરવી.
૫છી ચંદ્રને અર્ધ આખી રાત્રે ભોજન કરવું. આ
પ્રમાણે ચાર માસ સુધી કરવાથી તથા શયન દાન
પ્રતિમાનું પણ આહારને દાન દેવાથી સ્ત્રી- પુરુષનું
જોડું અખંડ રહે છે. પુત્ર થાય છે અને વિજેગ
થતો નથી. આ વ્રતમાં ચદ્રોદય વ્યાપિની તિથિ
લેવી.

વદ ૬૧-કામિકા અગ્નિચારસ.

વદ ૮))-આશાડ વદ ૦) દીવાસો આજથી આ-
તુમાસના સર્વ તેહેવારેનો પ્રારંભ થાય છે. આ
અમાસ દરિયારી કહેવાય છે.

આસાડ માસમાં કર્ક સંક્રાન્તી આવે છે. દક્ષિ-
ણાયન થાય છે. આ સંક્રાન્તિનો પ્રથમ ત્રીશ વડીનો
પુણ્યકાળ દાન કરવું ઉપવાસ કરવો ઇત્યાદિ કર-
વાથી પુણ્ય થાય છે. આ માસ એક માસ લગી
એકમકંતવ્રત કરવું. પગરખાં ઊત્ર અને મીઠા
વગેરેનું દાન કરવું.

શ્રાવણ માસ.

સુદ ૩-હુરાણી ત્રીજ મધુશ્રવા. સ્વર્ણ ગૌરીવ્રત,
સુકૃત વ્રત.

સુદ ૪-દૂર્વા ગણપતિ વ્રત, કપર્દિ વિનાયક વ્રત.
આ ચોથ મંદ્યાન્હવ્યાપિની હોય તે લેવી-પૂર્વવિદ્યા.
બોળ ચોથ.

સુદ ૫-નાગપંચમી, નાગપૂજા. આ પાંચમ સૂ-
ર્યાદય પછી છ વડી વ્યાપલી અને છઠ વિધ્વા લેવી.
પોતાના કુળાચાર પ્રમાણે ભોંતે ચીતરેલા કિંવા મા-
ટીના, જનાવેલા નાગદેવની પૂજા કરવી. કલિકળ્યાંતિ.
શ્રીનાથશત્રુ પ્રથમ ભૂગ્ધર્શન. સં. ૧૫૧૪.

સુદ ૬-રાંધણ્ય છઠ. આજે સર્વે અન્ન રાંધવું.

સુદ ૭-શીળી સાતમે, શીતલાની પુજા કરીને
તાંદુ ખાવાનો આજ છે.

સુદ ૮-તોળીનોમ. સ્ત્રીઓનું વ્રત છે. પુત્રોના
સંરક્ષણ માટે કરવામાં આવે છે.

સુદ ૧૨-પુત્રદા એકાદશી દેવને પવિત્રાં ધરાવામાં
આવે છે.

૫૫

સુદ ૧૨-દધિવ્રત. શાક તથા દધિ ત્યાગના સં-
કલ્પ કરવા. પારણાંને દિવસે ગુરૂને પવિત્રાં ધરવાં.
પારણાંને દિવસે ખારસ ન હોય તો તેરસે અને તે
નહીં તો પૂર્ણિમાએ પણ પવિત્રાં ધરવાં.

સુદ ૧૩-શનિપ્રદોષ વ્રત.

પવિત્રાં ધરવાનો પ્રયોગ.

ચૌદશ, ચોથ, ત્રીજ, ખારસ, તેરસ, પુનમ અને
કર્તિક સુદ પૂર્ણિમાં સુધીમાં પણ પવિત્રાં ન ધરાવાયતો
અધોયોની પમોયછે, એટલુંજ નહીં પણ વર્ષદિવસકરેલી
પૂજા વ્યર્થ જાયછે. પવિત્રાંનો પ્રકાર-સુત્રના નવતાંતુ કરી
એકસોતે આઠ ફેરાનું દેવના જાતુ સુધી લાંબું ચોવીશ
ગાંઠનું પવિત્રું ઉત્તમ. સાથજ સુધીનું ખાર ગાંઠ સુધીનું
મધ્યમ, સત્તાવીશ સુત્રનું નાભી સુધીનું આઠ ગાંઠનું
કનિષ્ઠ શિવનાં પવિત્રાં લીંગના આકારનાં કરવા.
પંચ ગવ્યથી પ્રોક્ષણ કરીને ઉંકારવડે ઘોવાં, કંકુએ
રંગવાં પછી વાંસની ટોપલીમાં વસ્ત્ર ઢાંકી દેવ પાસે
લાવી પછી દેવની પાસે સર્વતોલદ્ર કરી તેમા
કમળ સ્થાપન કરી તે ઉપર મુકવાં પછી દેવને ચડા-

વવાં વધુવિગત જોઈ લેવી. એ પત્રિત્રાં પછી
યથાવિધિ યોતે સહ કુટુંબ તારણ કરવાં.

મુદ્દ ૧૫ પૂર્ણિમા-આવણી. નાગિએરી પુનમ.
જળેવ. રક્ષાઅંધન વગેરે. રક્ષા અંધનમાળ-સૂર્યોદયથી
છ ઘડી અધિક વ્યાપિની લાદારકિત પૂર્ણિમાનો
અપરાન્હ વા પ્રદોષ કાળે રક્ષાઅંધન કરવું. ગ્રહણ
સંક્રાન્તિને દિવસે પણ રક્ષાઅંધન કરવું. મંત્ર-યેનવદ્રો
બલીરાજા દાનવેન્દ્રો મહાચલઃ તેનત્વામામિબન્ધામિ
રક્ષે માનલ માનલ એ મંત્રવડે રક્ષા અંધન કરવું.

આપૂર્ણિમાને દિવસેજ હયગ્રીવ અવતાર થયેલો છે.

વદ ૧-વૈષ્ણવ મંદિરોમાં હીંડોલા વિણુય.

વદ ૪-સંકટ ચતુર્થી-આ ચોથથી જન્મ પર્વેત
અથવા એકત્રીસ વર્ષ સુધી ડિવા એક વર્ષ સુધી
સંકટ ચતુર્થી વ્રત કરવું. આ વ્રતમાં ચોથ ચંદ્રોદ
ય વ્યાપિની લેવી.

વદ ૬-રોંધણુ છઠ્ઠ.

વદ ૭-શીતળા વ્રત.

વદ ૮-જન્માષ્ટમી. ગોકળ આઠમ. મોહરાત્રી.

મહા મહોત્સવ જન્માષ્ટમી. મથુરામાં શ્રીમગવાનનો
એ દિવસે રાત્રીના ૧૨ કલાકે જન્મ થયો હતો.
ગોકળ આઠમ-ગોકુળમાં તે પદ્મી પાછલી રાતના
જન્મ મનાયો છે. મહા મહોત્સવ એટલા માટે કે
એ સર્વથી મોટું પર્વ છે. આજ મન્વાદિ તિથિ પણ છે

વ્રત નિર્ણય.

આઠમ એ પ્રકારની છે. એક શુદ્ધ અને બીજી
વિધવા. દિન રાત્રીએ સાંજના યોગે સંદિત જે દિને
જેટલી હોય તે દિવસે તેટલીજ શુદ્ધવા. દિન અને
રાત્રીએ સાતમ સંદિત જે દિને જેટલી હોય તેટલી
વિધવા. વળી એ પ્રકાર-રેહિણી નક્ષત્ર સહીત અને
તે સંદિત. હવે રેહિણી સંદિત આઠમના બેઠ-ઉદા-
હરણ-સાતમ-૫૮/૫૯-આઠમ ૫૮/૫ હોય તે
શુદ્ધા. હવે સાતમ. ધ. ૨/આઠમ-૫૫/એ વિદ્ય છે.
એ દિવસ આઠમ હોય ત્યારે ચાર પક્ષ થાય છે.
૧ પેલે દિવસે નિશીથવ્યાપિની. ૨ બીજે દિવસે
નિશીથવ્યાપિની. ૩ બન્ને દિવસે નિશીથવ્યાપિ-
ની. અને ૪ બન્ને દિવસે નિશીથવ્યાપિની નહીં.

આ પક્ષમાં સાતમ વિધ્યા એવી પ્રથમતીજ આઠમ ઉપવાસ માટે લેવી. બીજા પક્ષમાં બીજા દિવસની લેવી. ત્રીજા પક્ષમાં સાતમયુક્ત હોય તો રાત્રિના પ્રથમ અર્ધની સમાપ્તિ સમયે એક કળા માત્ર જો આઠમ હોય તોજ નિશીથવ્યાપ્તિ માનવી. નવમી યુક્ત હોય તો રાત્રિના ઉત્તર અર્ધના પ્રથમ ભાગમાં એક કળા માત્ર જો આઠમ હોય તોજ બીજો દિવસે નિશીથવ્યાપ્તિ માનવી. સાતમને દિવસે ઉત્તર ભાગમાંજ અષ્ટમી હોય અને નોગયુક્ત દિવસે પ્રથમ ભાગમાંજ આઠમ હોય તો નિશીથવ્યાપ્તિ નથી એમજ જાણવું. રોહિણીયુક્ત ભેદોમાં પણ એમજ સમજવું. રોહિણીયુક્ત આઠમમાં પણ પ્રથમ દિવસેજ નિશીથ સમયે આઠમ અને રોહિણીનો યોગ; બીજો દિવસેજ નિશીથ સમયે યોગ; બન્ને દિવસે નિશીથ સમયે યોગ; એ પ્રમાણે ત્રણ પક્ષ થાય છે. પ્રથમ દિવસેજ નિશીથ સમયે આઠમ રોહિણીનો યોગ હોય તેનું ઉદાહરણ—સાતમ ૪૦ તે દિવસે કૃત્તિકા ૩૫—આઠમ ૪૬ તે દિવસેજ રોહિણી ૩૬ અર્ધિ પૂર્વવિદ્ધા આઠમ ઉપવાસ માટે લેવી.

બીજે દિવસે નિશીથ સમયે યોગનું ઉદાહરણ સાતમ ૪૨ તે દિવસે કૃતિકા ૫૦-આઠમ ૪૭ રોહિણી ૪૬ આ પક્ષે બીજા દિવસની આઠમ લેવી. બન્ને દિવસે નિશીથ સમયે આઠમ રોહિણીના યોગનું ઉદાહરણ-સાતમ ૪૨ કૃતિકા ૪૩ આઠમ ૪૭ રોહિણી ૪૬ આ પક્ષમાં ત્રીજા દિવસનીજ આઠમ લેવી. રોહિણી યુક્ત આઠમમાં બન્ને દિવસે નિશીથ કાળે રોહિણી યોગ હોયજ નહીં.

બીજે દિવસેજ નિશીથ વ્યાપિની આઠમ અને બીજે દિવસેજ નિશીથ કાળથી આગળ પાછળ રોહિણી યુક્ત આઠમ એ એક પક્ષ. બન્ને દિવસે નિશીથ કાળ વિના આગળ કે પાછળ રોહિણી યુક્ત આઠમ અને બીજે દિવસેજ નિશીથ કાળ વ્યાપિની આ બીજે પક્ષ. બન્ને દિવસે નિશીથ વિના અન્યત્ર રોહિણી યુક્ત આઠમ અને પૂર્વ દિવસેજ નિશીથ વ્યાપિની એ ત્રીજે પક્ષ. બન્ને દિવસે નિશીથ વ્યાપિની અને બીજે દિવસે નિશીથ કાળ વિના અન્યત્ર રોહિણી યોગ એ ચોથો પક્ષ. વળી બન્ને દિવસે નિશીથ વ્યાપિની આઠમ અને પેણે દિવસે નિશીથ કાળ વિના

અન્યત્ર રોહિણીયુક્ત એ પાંચમો પક્ષ. ખત્તે દિવસે નિ-
શીથી વ્યાપિની આઠમ અને ખત્તે દિવસે નિશીથ કાળ
વિના અન્યત્ર રોહિણી યોગ એ છઠો પક્ષ. ખત્તે
દિવસે નિશીથવ્યાપિની ન હોય અને પ્રથમ દિ-
વસે નિશીથવિના રોહિણીયોગ એ સાતમો પક્ષ.
આ પ્રમાણે ઘણા પક્ષ છે તો જે જે વખતે જે
પક્ષ માર્ગને અનુસરીને લોકે ગાનના હોય તેજ
અહણ કરવો. કેવળ આઠમ એ જન્માષ્ટમી અને
રોહિણીયુક્ત હોય તે જ્યાંતિ. પ્રત એકને સમાન
છે. વળી કેટલાક અંથકારો જુદાં વ્રત મહા કૃષ્ણને
આપનાર કહે છે. પહેલે દિવસે જન્માષ્ટમી કરી બીજે
દિવસે જો જ્યાંતિ આવતી હોય તો પારણાં ન કરવાં.

પારણાંનો નિર્ણય.

કેવળ તિથિનો ઉપવાસ હોય તો તિથિને અન્તે;
નક્ષત્ર યુક્ત તિથિનો ઉપવાસ હોય તો ખન્તેને
અન્તે; જો તિથિ અને નક્ષત્ર બેમાંથી એકનો અન્ત
દિવસ મળે અને ખન્તેનો અન્ત તો રાત્રિનો મળે
ત્યારે દિવસનુંજ એકને અન્તે પારણાં કરવું. જો

દિવસે બન્નેમાંથી એકકેતો અન્ત ન મળે તો અર્ધ
રાત્રિથી પ્રથમ એકતે અન્તે અથવા બન્નેને અન્તે
પારણાં કરવાં. ભોજન તૈયાર ન હોય તો કૃષ્ણાદિકનું
ભોજન કરવું. આમ પણ વખત ન મળતો હોય
અને એ ત્રણ ઉપવાસ કરવા પડતા હોય તો દેવપૂજન
કરીને પારણાં કરવાં.

જન્માષ્ટમી વ્રતનો વિધી.

પ્રાતઃકાળમાં સ્નાન સંધ્યા કરી જન્માષ્ટમી વ્ર-
તનો—શ્રીકૃષ્ણપ્રીત્યર્થે જન્માષ્ટમીવ્રતંકરિષ્યે અને જો
જ્યાંનિ યોગ પણ સાથેજ હોય તો—જન્માષ્ટમી જયંતિ વ્રતં
ચત્ત્રેજકરિષ્યે એમ સંકલ્પ કરવો. પછી તાંબાના
પાત્રમાં જળ લઈ વાસુદેવંસમુદિશ્ય સર્વપાપપ્રશાન્તયે
ઉપવાસંકરિષ્યામિ કૃષ્ણાષ્ટમ્યાંનમસ્યહં ॥ અશક્ત હોઈ-
એ તો ઉપવાસને ઠેકાણે ફલોનિમક્ષયિષ્યામિ એમ
કહેવું. પછી સોનારૂપાની કીંચા ટુંકામાં કુસાચાર
હોય તેવી દેવકીના સ્તનનું પાન કરતી શ્રીકૃષ્ણપર-
માત્માની પ્રતિમાની કિંવા મૂર્તિની, જ્યાંતિ હોય તે
તેની જોડે બીજી દેવકીના ખોળામાં બેઠેલી કૃષ્ણની

મૂર્તિનું અને સામે બીજા બાજુ પર વસુદેવ, દેવકી, નંદ, યશોદા. શ્રીકૃષ્ણ, બલરામ, અને ચંદિકા એ સાત મૂર્તિનું સ્થાપન કરવું બીજા ગોપની સામે જેને પુત્રી જન્મી છે એવી યશોદાની પ્રતિમા આગ્રેખી મધ્ય રાત્રી પહેલાં સ્નાન કરી શ્રીકૃષ્ણપ્રીત્યર્થે સપારિવાર શ્રીકૃષ્ણપૂજાં કારણે. એવેા સંકલ્પ કરી ન્યાસાદિક કર્યા પછી પર્વક-સ્થાં કિન્નરૌર્ધ્વયુતાં ધ્યાયેત્તુ દેવર્કાં શ્રીકૃષ્ણં બાલકં ધ્યાયેત્પર્વકે સ્તનપાયનં ॥ શ્રાવત્સવક્ષસં શાંતં નીલોત્પલ-દલચ્છબિં । સંવાહ્યંતીં દેવક્યાઃ પાદૌધ્યાયેચ તાં પ્રિયં એ રીતે ધ્યાન કરવું. પછી સર્વ દેવતું આવાહન કરી આમન પાદ અર્ધ આચમનીય, અભ્યંગ સ્નાન એ અર્પણ કરી પંચામૃત સ્નાન કરાવી ચંદન ધરાવવું. પછી શુદ્ધ જળથી અભિષેક કરી વસ્ત્ર યજ્ઞોપવિત ગંધ પુષ્પ ધૂપ દીપ એ ઉપચાર અર્પણ કરવા. તેના મંત્ર-વિશ્વેશ્વરાય વિશ્વાય તથા વિશ્વોદ્ભવાય ચ વિશ્વસ્ય પતયે તુમ્યં ગોવિદાય નમો નમઃ યજ્ઞેશ્વરાય દેવાય તથા યજ્ઞોદ્ભવાય ચ યજ્ઞાનાં પતયે નાથ ગોવિન્દાય નમોનમઃ ॥ વસ્ત્રાદિ ઉપચાર અર્પણ કરવા. જગન્નાથાય નમસ્તુમ્યં

સંસારભયનાશન જગદીશ્વરાય દેવાય ભૂતાનાં પતયે નમઃ
 એ મંત્રવડે નૈવેદ્ય કરવું. પછી મૂળ મંત્રાદિવડે તાં-
 ખુલાદિ આપી નમસ્કાર પ્રદક્ષિણા પુષ્પાંજળી પ-
 ર્યેત પૂજા કરવી. એ પ્રમાણે મંત્રાદિવડે પૂજા સં-
 માપ્ત કરી. તૃત્ય ગીત પુરાણોત્તું શ્રવણ વગરે વડે
 રાત્રી જાગરણ કરવું. શુદ્ર દિ લોકોએ જાગરણ ક-
 રવાની આવશ્યકતા નથી. આ પ્રમાણે કર્યા પછી
 નામને દિવસે પ્રજાતમાં ભોજન તથા દક્ષિણાવડે
 બ્રાહ્મણોને સંતોષી પોતે પારણાં કરવાં. આ આ-
 ઠમેજ દશાક્રાંતિનાં મનુવ્રત થાય છે.

જન્માષ્ટમી નિર્ણય

આ વ્રતમાં તિથિ વેધ બે પ્રકારના છે. ૧ અ-
 રણોદય અને સૂર્યોદય એકાદશીને વૈષ્ણવોએ
 અરણોદય વેધ લેવો. અને જન્માષ્ટમી વગેરે વ્ર-
 તોમાં સૂર્યોદય વેધ લીધેલોજ છે. એકજ તિથિ બ-
 ન્ને દિવસે સૂર્યોદય વ્યાપિતી હોય તો પેહેલીજ તિ-
 થિ શુભ કાર્યોમાં લેવી-પષ્ટિદંડાત્મકાયાસ્તુ તિથેર્નિ-
 વ્રતમણં પરે । અકર્મણ્યં તિથિમલં જઘ્નાદેકાદર્શાવિના ॥

૬૦ ધડીની તિથી પેલે દિવસે ભોગવાઈ ખીજ દિવસે ભોગવાઈ ખીજ દિવસે નામમાજ ખાકી હોય તો તે તિથીમલ કહેવાય છે માટે તે એકાદશી વગર ખીજા વ્રતોમાં ઉપયોગી નથી. વૈષ્ણવ સંપ્રદાયના જન્મશ્રમી વ્રતનો નિર્ણયસાર શ્રી વલ્લભાચાર્યજીએ તત્ત્વદીપમાં કહેલ છે. -તથા કૃષ્ણાષ્ટમીના પિસપર્મવેધવર્જિતા, સપ્તમીવેધ રહિત જન્મશ્રમી કરવી. શ્રી વલ્લભાચાર્યજી વળી સંશય નિર્વૃત્તિને માટે લખે છે કે-જન્માષ્ટમીતુ સૂર્યોદયાનંતરં સપ્તમીચેત તદા ત્યાજા ઉદયાદુદયાત્પ્રોક્તા હારવાસરવર્જિતા ॥ જન્મશ્રમી તો સૂર્યોદય પછી સપ્તમી રહેતી હોય તો છોડવી. જન્મતિથિનો ક્ષય હોવાથી પદ કે ૬૦ માં ધડીમાં તે આવતી હોય તો આ પરિભાષિક સ્વીકારતાં ખીજે દિવસે જન્મ દિવસ લેવો. શ્રી વિઠ્ઠલાચાર્યજીએ જન્મશ્રમી નિર્ણયનો સ્વતંત્ર ગ્રંથ લખી તેમાં જન્મશ્રમી અને જયંતી એ બે વ્રતનો ભેદ બતાવી અર્ધ રાત્રિ વખતે અષ્ટમીનો તેમજ શહિણીનો આગ્રહ બતાવનારાં વચનો જયંતી વ્રતને માટે લખ્યાં છે. હવે જન્મશ્રમી ઔદાયિક

લેવાના સંબંધે લખે છે કે-ઉદયપદેન જન્માષ્ટમ્યાં
 સૂર્યોદયકાલે સત્ત્વ એવવેધઃ જયંત્યામર્ધરાત્ર વેધઃ એવગ્રાહ્યઃ
 રકંધ પુરાણુમાં કહ્યું છે કે-ઉદયેવાષ્ટમી કિંચિન્નવમી
 સકલાયદિ ॥ ઉદયમાં થોડી આઠમ હોય અને ત્યાર
 પછી તોમ હોય તો તે જન્માષ્ટમી ગણાય, સૂર્યોદય
 વખતે સપ્તમી હોય અને તેવી સપ્તમી ઉપરાંત જે
 અષ્ટમી આવતી હોય તે વિદ્યા કહેવાય. સૂર્યોદય સ-
 મયેજ જે પ્રવર્તેલી હોય તે શુદ્ધા. તેમાં વળી બે
 પક્ષ-વિદ્યાષ્ટમી થઇને બીજે દિવસે સૂર્યોદય સમયે
 પહોંચતી હોય તે વિદ્યાધિકા. સૂર્યોદયથી આરંભી
 આઠ પ્રહર રહી બીજે દિવસે સૂર્યોદય પછી પણ
 થોડી રહેલી હોય તે શુદ્ધાધિકા આ બેમાં પ્રથમ
 દિવસે ઉપવાસ કરવો પરંતુ બે વિદ્યાધિકા હોય તો
 તો બીજેજ દિવસે ઉપવાસ કરવો. શ્રી પુરૂષોત્તમજી
 નામના મહા પંડિતરાજે “ઉત્સવ પ્રતાપ” નામનો
 ગ્રંથ કર્યો છે તેમાં પણ લખેલું છે કે-“મન્તે દિવસે
 યૌદધિક અષ્ટમી હોય તો પ્રથમ અષ્ટમીમાંજ વ્રત
 કરવું. નિલંબરામ ભટ્ટે જન્માષ્ટમીના સંબંધમાં
 અમ્બમળ લખ્યું છે-દિનદ્વયે સૂર્યોદય વ્યાપિની શુદ્ધાધિ-

કાષ્ટમીતુ પૂર્વેવગ્રાહ્યા. ત્યાગહેતોર્વધસ્યાભાવાત્ । बहु काल
 व्यापित्वाच्च पष्टिदंडा + + वगेरे. કાશીવાસી શ્રી મુ-
 કંદરાયજીવાળા શ્રી ગિરિધરજી મહારાજના શિષ્ય
 અનેક અંધકાર રામકૃષ્ણ ભટ્ટે રચેલા 'વિસવ નિ-
 ર્ણય'માં કહ્યું છે કે-વૃદ્ધોત્પત્તિ + + જો વૃદ્ધિ હોય ને
 જન્મે દિવસ અષ્ટમી હોય તો પ્રથમનીજ લેવી. વૈ-
 જ્યુવોને આ મત ગ્રહણ કરવાનો છે.

પંડિત ગદ્દસાલજી.

વદ ૧૨-ગોવાળિયા એકાદશી અન્ન એકાદશી.

વદ ૦)))-પિઠોરી વ્રત. આ અમારો દર્બ લાવ-
 નો. જે દર્બ ધાત્ર કર્મમાં કામ આવે છે. એ દર્બ
 લાવવાનો મંત્ર આ પ્રમાણે છે-વિરંતિના સહોત્તમ
 પરમેષ્ઠીનસર્ગજ । नुद सर्वाणि पापानि दुर्मस्वस्तिकरोभव ॥
 આ મંત્ર જાણી પૂર્વ તથા ઉત્તર દિશાને મુખે ઉમા
 સ્ત્રી 'હુંકટ' એ મંત્ર બોલી એકજ વખતે દર્બ તોડી
 લેવો. બ્રાહ્મણોએ ચાર દર્બનું ક્ષત્રિયોએ ત્રણ દર્બ-
 નું વૈશ્યોએ બે દર્બનું એ રીતે પવિત્ર ધારણ કરવું.

ભાદ્રપદ.

ભાદ્રવામાં એકજ અન્ન ખાવાનું વ્રત કરવું એ
 વ્રત કરવાથી ધન ધાન્યની પ્રાપ્તિ થાય છે.

સુદ ૬-ગર્ભ સૌભાગ્ય વ્રત-કેવડાતીજ. હાર-
તાલિકાવ્રત-આ વ્રતને માટે ત્રીજ ચોથ યુક્ત લેવી.
પરંતુ ક્ષયને લીધે ચોથ યુક્ત આવતી હોય તો બી-
જ યુક્ત લેવી. આ વ્રત સ્ત્રિયોનું છે. શિવ પાર્વતી-
ની પૂજા કરી તે દિવસે ઉપવાસ કરવો. આ વ્રત
સ્ત્રિયોને નિત્ય છે. તેનો મંત્ર-મંદારમાલાકુલિતાલકા-
યે કપાલમાલાંકિતશેખરાય દિવ્યાંબરાય ચ દિગંબરાય નમઃ
શિવાય ચ નમઃ શિવાય

સુદ ૪-સિધ્ધિ વિનાયક વ્રત. ગણપતિ ચોથ.
એકવાર સર્વ દેવતા સાંજના શિવનાં દર્શન કરવાને
ગયા હતા ધણી ભીડમાં ગણપતિ ઉંદર ઉપરથી
ગળડી ગયા તે જોઈ ચંદ્રને હસવું આવ્યું જોઈ
ગણપતિએ શાપ દીધો. પણ પછી ચંદ્ર આવી પ-
ગે પડ્યા. એટલે ગણપતિએ શાપાનુગ્રહ કર્યો પણ
ચોથને દિવસે કોઈ ચંદ્રનું મુખ જુવે નહીં એમ
શપ્થું. વળી એમ પણ કહેવાય છે કે-પાર્વતી ગ-
ણપતિનું પાર્થિવ પૂજન કરતાં તે એ સુદ ૪ થે
માઠીના ગણપતિ સચેત થયા ને તેણે સિંધુ ના-
મનો દૈત્ય જે દેવને પીડા કરતો હતો તેને માર્યો.

પણ જો ચંદ્ર દર્શન થયું હોય તો નિવૃત્તિને માટે સિંહઃ પ્રસેનમવધાત્ સિંહૌજાંશ્વતાહતઃ સુકુમારકમારો-
દાસ્તવહોયસ્યમંતકઃઆ સ્યમંતકમણ્ણીનીકયા સાંભળવી.

વિનાયક વ્રતમાં મૃત્તિકા આદિવડે મૂર્તિ કરી તેની વિધિવડે પૂજા કરવી. પછી 'મોહકતું' નૈવેદ્ય લઈ ચંદનસહિત દૂધ લઈ ગણાધિપાય ડમાપુત્રાય અથવા -
શાય વિનાયકાય રૂપાપુત્રાય વગરે દશ નામ વડે કરીને દશ મોહકતું નૈવેદ્ય કરવું અને તે બ્રાહ્મણને આપી દેવા તથા દશ મોહક પોતે ખાવા.

મુદ્દ ૫-ઋષિપંચમી. 'નાગપંચમી નાગદૃષ્ટ વ્રત ઋષિપંચમી મધ્યાહ્ન વ્યાપિની લેવી. ખન્ને દિવસે મધ્યાહ્નવ્યાપિની હોય કિંવા ન હોય તો પહેલા દિવસની લેવી. આજ ઋષિની પૂજા કરી આણખેડેલી જમીનમાં ઉત્પન્ન થયેલાં શાક તથા અન્નનો આહાર કરવો. વિશેષ વ્રતપ્રયોગ જોઈ લેવો.

મુદ્દ ૬-સૂર્યપૂજી. આજ પ્રભાતમાં પંચગવ્ય સ્નાન કરવાથી અશ્વમેધ કરતાં વિશેષ ફળની પ્રાપ્તી થાય છે. આ છઠ્ઠે દિને કાર્તિકસ્વામિનાં દર્શન કરવાથી બ્રહ્મહત્યાનો દોષ હોય તો તેથી પણ નિવૃત્ત થવાય છે.

સુદ ૮-રાધાષ્ટમી. દૂર્વાષ્ટમી. રાધાષ્ટમી-આજ દિને શ્રી રાધિકાજીનો જન્મદિવસ છે. આ અષ્ટમી પૂર્વ દિવસની હોય તે લેવી. આ અષ્ટમી જેણે અથવા મૂળ નક્ષત્રયુક્ત હોય તે ન લેવી. આ દૂર્વા પૂજન વ્રત કન્યાગત, સૂર્ય તથા અગસ્ત્યનો ઉદય હોય એમાં કરવું નહીં. આ વ્રત સ્ત્રીએને નિલક્ષેવણી આજ જેણે દેવીનું પૂજનરૂપ વ્રત કરવું તે માત્ર આઠમ અને જેણેના પ્રાધાન્યથીજ કરવું.

દૂર્વાષ્ટમી નિર્ણય.

“યા ન પૂજયતે દૂર્વા મોહાદિહ યથાવિધિઃ ॥ ત્રિણિ જન્માનિ વૈધવ્યં લભતે નાત્ર સંશયઃ” અર્થ-કે જે સ્ત્રી મોહાદિકે કરી વિધિપૂર્વક દૂર્વા (દ્રો)નું પૂજન કરતી નથી તે સ્ત્રી ત્રણ જન્મપર્યંત વિધવાપણાને પામે તેમાં સંદેહ નહિ.

“શુક્લે માદ્રપદે માસિ દૂર્વાસંજ્ઞા તથાષ્ટમી ॥ સિંહાર્કે એવ કર્તવ્યા ન કન્યાર્કે કદાચનેતિ મદનરત્ને સ્કાંદે.” અર્થ-માહરવા સુદી જે આઠમ તેની દૂર્વાષ્ટમી સંજ્ઞા છે. અને તેનું વ્રત સિંહાર્કે એટલે સિંહ રાશીના

સૂર્યમાં કરવું. પરંતુ કન્યા રાશીના સૂર્યમાં કદી પણ
ન કરવું. તેમજ,

“અગસ્ત્યઉદિતે તાત પૂજયેદમૃતોદ્ભવાં ॥ વૈધવ્યં પુત્રશોકં
ચ દશ વર્ષાણિ પંચ ચ.”

અર્થ-હે તાત ! અગસ્તિના તારાનો ઉદય થયા પછી
બાદરવા સુદી આઠમે જો કોઈપણ સ્ત્રી દૂધાદમી
માની પ્રત પૂજનાદિ કરે તો તે સ્ત્રી પંદર જન્મ
પર્યંત વિધવાપણું અને વળી પુત્ર શોકવતી થશે. માટે,

યદા ભાદ્રશુક્રાષ્ટમ્યાં અગસ્ત્યોદયસ્વદાતત્પૂર્વં કૃણ્યાષ્ટમ્યાં
કાર્યમ્” જ્યારે બાદરવા શુકલાષ્ટમી સિંમે અગસ્તિના
ઉદય થએલ હોય, ત્યારે એથી પ્રથમની જે મૃગશી-
ષ્ટમી તે દિવસેજ દૂધા પૂજનાદિ પ્રત કરવું. જો કે
શુકલ પક્ષને આમાય છે. પરંતુ પૌર્ણિમાંતમાસ વડે કરી
બાદ્રપદનો લાભ છે. માટે તે દિવસેજ કરવું. વળી
જુઓ કે,

“યદા ભાદ્રપદોઽધિકસ્તદા સિંહાર્કેણ્વેતિ ઉદાહૃતવચ-
નાત્” જ્યારે બાદ્રપદ માસ અધિક હોય, ત્યારે એ
પ્રત ઉપરના ઉદાહરણ વચનથી સિંહાર્કમાંજ કરવું.
તેમજ,

“અધિમાસે તુ સંપ્રાપ્તે નમરય ઉદયે મુને અર્વાગેવ વ્રતં
કાર્યં યતો ન કુચ્ચનિદિનિ”

અર્થ-અત્રિક બાદરવા નિષે મુનિ કહેતાં અગ-
સ્તિનો ઉદય થવાનો હોય, તો પ્રથમનીજ કૃષ્ણા-
ષ્ટમીએ વ્રત કરવું.

સુદ ૯-અદુઃખ નોમ.

સુદ ૧૦-દશાવતાર વત.

સુદ ૧૧-એકાદશી અથવા પારસને દિવસે નિ-
ષ્ણુના પરિવર્તન ઉત્સવ કરવો. નિષ્ણુની પૂજા
કરવી. આજ રોપ શય્યા ઉપર પહોડેલા નારાયણ
ખાસું ફેરવે છે માટે આ મંત્રથી સ્તુતિ કરવી-વાસુદેવ
જગન્નાથ પ્રાપ્ત્યેન્દ્રાદશતિવ ॥ પાર્શ્વેનપરિવર્તસ્વ, મુક્તેસ્વપિ-
દિમાધવ. ॥

સુદ ૧૨-દુગ્ધવ્રત, વામન દ્વાદશી અથવા વા-
મનજયંતી શ્રવણ દ્વાદશીવ્રત. આ દિવસે શ્રવ-
ણ યોગ હોય તો ઉપવાસ કરવો. એકાદશી અને
આ એક વ્રત એકજ દેવતાં છે એટલે પારણાના
આધ વગર અન્ને દિવસે ઉપવાસ કરવા પ્રતિત છે.

જો અન્ને દિવસે ઉપવાસ ન થાય તેમ હોય તો એકાદશીને દિવસે કૃળાહાર કરી દ્વાદશીને દિવસે કેવળ ઉપવાસજ કરવો. વિષ્ણુનું પૂજન કરવું અને પછી તેરસને દિવસે પારણાં કરવાં. પણ તે દિવસે વિષ્ણુ શૃંગ્વ્રયોગ હોય નહિ તોજ. વિશેષ નિર્ણય નિર્ણયગ્રંથમાં જોવો.

આજ મધ્યાહ્નકાળે વામનનો જન્મ થયો હતો. આ પારસ પણ શ્રવણ યુક્ત હોય તે લેવી. અન્ને દિવસે શ્રવણ યોગ હોય તો પ્રથમતી લેવી. શ્રવણ જો એકાદશીને દિવસે હોય તો પારસ છોડીને એકાદશીને દિવસે વ્રત કરવું. આ વ્રતમાં મધ્યાહ્નકાળે નદી સંગમમાં સ્નાન કરવું. સુવર્ણના વામનનું પૂજન કરી સુવર્ણ પાત્રે અર્ધ આપવો. પૂજનો મંત્ર-દેવેશ્વરાય દેવાય દેવસંભૂતિકારિણે પ્રભવે સર્વદેવાનાં વામનાય નમો નમઃ અર્ધ આપવાનો મંત્ર-નમસ્તે પદ્મનાભાય નમસ્તે જલશાયિને તુભ્યમર્ધ પ્રવચ્છામિ બાલવામનરૂપિણે નમઃ શાર્દૂધનુર્વાણપાણયે વામનાય ચ ખીજ દિવસે પરિવાર સહિત વામનનું આહ્વાણને દાન દેવું. તેનો મંત્ર-વામનઃ પ્રતિગૃણ્ણાતિ વામનોહં દ-

દામિતે વામને સર્વતોમ્રં દ્વિજાય પ્રતિપાદયે ॥ પૂજા કરી દધિવ્રત નિવેદન કરવું.

સુદ ૧૩-ગૌત્રિરાત્ર વ્રત-(ગૌત્રાટ.)

સુદ ૧૪-અનંતવ્રત. આશુઃ યૌદશ, આ વ્રતને માટે સૂર્યોદય પછી છ ઘડી વ્યાપિની યૌદશ હોય તે લેવી. ચાર ઘડી કરતાં ઓછી હોય તો પ્રથમ દિવસની લેવી. આ વ્રતમાં સોનાની પ્રતિમામાં તથા ચૌદ ગાંઠવાળા દોરામાં અનંતની પૂજા કરવી. પૂજાનો વિધી જોઈ લેવો.

સુદ ૧૫-ઉમામહેશ્વર વ્રત. શ્રાદ્ધની શરૂઆત. આ દિવસે પ્રપિતામહ માના દાદા પરદાદા વગેરેનું શ્રાદ્ધ કરવું. આશ્રાદ્ધ પાર્વણ છે.

વદ ૩-ગૃહ્ણત્ ગૌરીવ્રત.

વદ ૬-કપિલા છઠ. આ દિવસે મંગળવાર વ્યતિપાત, અને શહિણી એ સર્વનો યોગ આવ્યો હોય તો તે કપિલા છઠ કહેવાય છે. એજ દિવસે હસ્ત નક્ષત્રના સૂર્ય હોય તો અપાર ફળ થાય છે. આ સૂર્યપર્વ છે. સૂર્યના ઉદય પહે ઉપવાસનો સંકલ્પ કરી દેવદાસ, વાળો કેસર એમની ઇત્યાદિ પદાર્થો દૂધમાં

બાટી અંગે લેપ કરવો. પછી પંચગવ્યવડે સ્નાન કરવું. પછી એક ચોખ્ખાનું મંડળ પુરી કળશ સ્થાપન કરવું તેમાં આઠ આદિત્યાદિ દેવનું આવાહન કરવું પછી પૂજા કરવી. પછી સૂર્યની સામે હાથ જોડી-પ્રભાકર નમસ્તુમ્યં સંસારાન્માં સમુદ્રમ્ મુક્તિમુક્તિ-પ્રદાયસ્માત્ તસ્માદ્ધ્યાન્તિ પ્રયચ્છમે ઇત્યાદિ ત્રિવિધ પૂજા કરવી. આ વિધિ જોઈ લેવો.

શ્રાદ્ધ નિર્ણય.

વદ ૯-અવિધવા નામ. સઘળી સૌભાગ્યવતિ સ્ત્રીઓનાં શ્રાદ્ધ આજે કરવાં.

વદ ૧૩-જઘાતીયાં. જેટલા કુંવારા કે બાળકો મરી ગયા હોય તેમનાં શ્રાદ્ધ આજે કરવાનાં.

વદ ૧૪-કમોતે, જેવા કે પાણીમાં કુળીને, ઝેર ખાધને, અકસ્માત પડીને, આગમાં બળી જઈને જેઓ મરણ પામ્યા હોય તેઓનાં શ્રાદ્ધ આજે થાય છે.

વદ ૦)) રક્ષા સહ્યા જે પિતૃઓ હોય તેમનાં શ્રાદ્ધ છેલ્લાં કરવામાં આવે છે.

આસો માસ.

આસો સુદ ૧-આજે પડતો. માતાના નિતાનું
 શ્રાદ્ધ. એ શુભ ગણાય છે. નવ રત્રિવ્રત પ્રારંભ-
 આ વ્રત એકમથી ચારેલી મહા નવમી સુધી કરાય
 છે. આમાં પૂજા મુખ્ય કર્મ ઉપવાસ, સ્નોત્ર, અને
 જપાદિ અંગભૂત છે, પરંતુ આ વ્રત કુળાચાર પ્ર-
 માણેજ કરવામાં આવે છે. આ એકમ શુદ્ધ લેવી.
 આ વ્રતમાં ચારે વર્ણને અત્રિકાર છે. આક્ષિણે મદિરા
 વાપરવી નહીં કારણ મધથી જન્મપર્યંત પ્રાયશ્ચિત
 કરવું યોગ્ય છે. નવરાત્રિ, ત્રીજથી નોમ, પાંચમથી
 નોમ, સાતમથી નોમ અને એક રાત્રિ કરવાં હોય
 નો આઠમ કિંવા નોમ લેવી એ પ્રમાણે થાય છે
 કુળાચાર બળવત્તર છે. નવ રાત્રિમાં ઘટસ્થાપન.
 કરવી પ્રાતઃ મધ્યાહ્ન અને સંધ્યાકાળે કુળ દેવતાનું
 પૂજન કરવું સત્પરાતીનો પાઠ અને જપ. અખંડ
 ધૂત હીપક, તથા કુળાચાર પ્રમાણે ઉપવાસ, પ્રસાદ
 અને ભોજનનો નિર્વિ બાણવો. છેલ્લે દિવસે હોમ
 ઇત્યાદિ કરવાં. એકમને દિવસે તેલમદન કરી
 સ્નાન કરવું, પછી ચંદનાદિ ધારણ કરી હાથમાં

શ્રી લઈ શ્રી પુરૂષે વ્રત સંકલ્પ કરવો. ગણપતિ પૂજનાદિ કરી ઘટ સ્થાપન કરવું. મંત્રવડે તેમાં જળ બરવું અદન નાંખવું પછી ઘડા ઉપર કુંળ દેવિની સ્થાપના કરી પૂજા કરવી. જયંતી મંગલા કાલી મદ્રકાલી કપાલિની । દુર્ગા ક્ષમા શિવા ધાર્ત્રા સ્વાહા સ્વધા નમોસ્તુ તે । આમચ્છ વરદે દેવિ દૈત્યદર્પિનિષૂદાનિ પૂજાં ગૃહાણ સુમુર્તિ નમસ્તે શંકરાયિયે । આમંત્ર વડે તથા પુરૂષ સુકૃત અને શ્રી સુકૃતવડે આવાહન કરી પુનઃ જયંતી—॥
 ઐ મંત્ર બણી સોળ ઉપચારવડે પૂજા કરવી. પછી સર્વમંગલમાંગલ્યે ૦ ઇત્યાદિ મંત્રવડે પ્રાર્થના કરવી. રોજ ખજિદાન આપવાનું હોય તો અડદ બાત અથવા ભુરા કોળાનું ખજિદાન આપવું. પછી—
 અસ્ત્રદીપકઃ દેવ્યાઃ પ્રીતયે નવરાત્રકંયે ઉજ્જ્વાલયે અહોરાત્ર મેઘચિત્તો ધૃતવ્રતઃ ઐ મંત્રવડે દીપક સ્થાપન કરવું.

ચંડીપાઠનો વિધી.

બ્રાહ્મણે આચમન કરી યજમાનેન વ્રતોહં ચંડીસપ્તસ-
 ત્તિપાઠં વાકરિષ્યે. એવો સંકલ્પ કરિને ખીજા પાસે લખાવેલું પુસ્તક આસન ઉપર સ્થાપન કરી નારા-
 ચણને નમસ્કાર કરી ઓંકારનો હ્રસ્વાર કરી ન્યાસાદિ

કરી પાઠનો પ્રારંભ કરવો. સ્વર યુક્ત રસમથી
સીતે પાઠ પૂર્ણ કરવો.

કુમારિકા પૂજન.

એક વર્ષની કન્યાની પૂજા કરવી નહીં. એ વર્ષથી
તે દશ વર્ષ લગીની કન્યાની પૂજા કરવી. તેમન
નામ. એ વર્ષની તે કુમારિકા, ૩-ત્રિમૂર્તિ, ૪-ક-
દ્યાંણી, ૫-રોહિણી, ૬-કાળી, ૭-ચંડિકા, ૮-શાં-
ભવી, ૯-દુર્ગા, ૧૦-મદ્રા. આઠણે આઠણીની
કન્યાને પૂજવી. એ પ્રમાણે પોતપોતાની વર્ણુની કન્યા
તે ઉત્તમ, કુમારિકાની પૂજના મંત્ર-મંત્રાક્ષરમયીં લક્ષ્મી
માતૃણાં રુપધારિણીં નવદુર્ગાત્મકાં સાક્ષાન્ કન્યામાવાહયા -
મ્યહં જગત્પૂજ્યે જગદ્વંદ્યે સર્વશક્તિસ્વરૂપિણ પૂજાં ગૃહાણ
કૌમારિ જગન્માતૃર્નમોસ્તુ તે ॥ એ મંત્રવડે પાદપ્રક્ષાલન
પૂર્વક વસ્ત્ર, કુંકુમ, ચંદન, ધૂપ, દીપ, અને ભોજન
વડે પૂજા કરવી. આ ઉત્સવ મળમાસમાં કરવો નહિ.
મરણસુતકમાં અને જનન આશીર્વાદમાં ઘટસ્થાપનાદિ
આઠણુ પાસે કરાવવાં.

સુદ પ-ઉપાંગલગ્નિત વ્રત-આ વ્રતમાં પાંચમ અ-
પરાઈ વ્યાપિની લેવી. ખન્ને દિવસે હોય કિંવા ન

હોય તો પ્રથમ દિવસની લેવી પણ જીજ્ઞ દિવસે
અપરાધ કાળ સુધી પહોંચતી હોય તો જીજ્ઞાસ
દિવસની લેવી.

મુદ્દ ૭-સાતમ, આઠમ, અને નોમ એ ત્રણે
દિવસ માત્રિકા પૂજન કરવું. એજ દિવસોમાં સગ-
સ્વતિ પૂજન થાય છે.

મુદ્દ ૮-મહાઅષ્ટમી. દેવીનો મહા ઉત્સવ. આ
આઠમ મૂર્ત્યોદય પછી એક ઘડી હોય નોપણ નવમી
યુક્ત લેવી. સૂર્યોદયે ન હોય તો સાતમયુક્ત પણ
લેવી. મંગળવારી હોય તો અતિ ઉત્તમ. પતોતાએ
હિપવાસ કરવો નહીં પણ જો કુળાચાર હોય તો
કુળાદાર પણ કરવો. આઠમ અને નોમની સંધી
હોય અને પૂજકાળ એકજ સમય આવતો હોય તો-
અષ્ટમીનવમીપૂજાં તત્સંધિપૂજાં ચ તંત્રેણ કરિત્યે. એવો સં-
કલ્પ કરવો. નોમને દિવસે પૂજા કરી હોમ કરવો.
કોઈ અષ્ટમીએ પણ હોમ કરવાને કહે છે. આઠ-
મમાં હોમ પ્રારંભ કરી નવમીએ પૂર્ણ કરવો. કુ-
ળાચાર પ્રમાણે વાંવું એ શ્રેષ્ઠતર છે.

બિજિદાન વિધિ-આહુતિ અન્ન-(અડદ) વગેરેથી

અજિદાન કરવું. અથવા યવ (જવ)ના લોટનાં પશુ
ખનાવી તેમનો વધ કરવો. ક્ષત્રિઆદિએ પશુનો વધ
કરવો પરંતુ કાળા મૃગનો વધ કરવો નહિ.

અશ્વ જેને ઘેર હોય તેણે વાજીનીરાજન કર્મ
કરવાં. એકમથી નોમ સુધી ઘોડાની પૂજા કરવી.
વિજયાદશમીને દિવસે ઘોડાને નવરાવી પુષ્પની મા-
ળાદિથી શણગારવા. તેની પૂજા-કરી-ગંધર્વકુલજાત-
ત્વે મા ભૂયઃ કુલદૂષકઃ। બ્રાહ્મણઃ સત્યવાક્યેન સૌમસ્ય
વજ્રણસ્ય ચ। એ મંત્રવડે પૂજાદિ કરી અશ્વશાળામાં
લાવવો.

પારણાં અને વ્રત વિસર્જન.

દેવતાનું વિસર્જન દશમને દિવસે કરવું. જે જે
દશમ હોય તેા પ્રથમ દશમે શ્રવણના છેલ્લા પા-
દનો યોગ હોય તે સમે કરવું. પ્રથમ દિને શ્રવણ
પાદ ન હોય તેા બીજે દિવસે કરવું. નક્ષત્રાનુસાર
કરવાનું વિસર્જન અપરાહ્ન કાળે થાય છે, નહીં તેા
પ્રાતઃકાળે પણ થાય છે. માટીની મૂર્તિ હોય તેા
જળમાં પધરાવવી. વિસર્જન થયા પછી પારણાં

કરવાં. કાંઈ નામે પારણાં કહે છે અને દશમ વિ-
સર્જન કાળ કહે છે. આઠમ નામ અને દશમ અ-
ખંડ હોય ત્યારે નામને દિવસે પારણાં અને દશમ
વિસર્જન કાળ તરિકે ગણાય છે. અત્રે પણ દેશ
આલ અને કુળાચાર બળવત્તર છે.

સુદ ૬૦-વિજ્યાદશમી. દશેરા. વિજ્યાદશમી અ-
પરાઠ્ઠ કાળ વ્યપિની હોય તેજ ગ્રહણ કરવી
ખન્ને રિને અપરાઠ્ઠ કાળે હોય, શ્રવણ યોગ હોય
કિંવા ન હોય, તેપણ પ્રથમ દિવસની લેવી. જ્યારે
પેલે દિવસે અપરાઠ્ઠ કાળે હોય અને બીજા દિવસે
છ ઘડી પહેલ્યતી હોય પણ શ્રવણ યુક્ત હોય તે
બીજા દિવસની લેવી. વિજ્યાદશમીને દિવસે-અપ-
રાજિતા પૂજા, સીમાનું ઉલ્લંઘન, શમી પૂજા અને
વિદેશ ગમન કરવા ઇચ્છનારે પ્રસ્થાન કરવું.

અપરાજિતા દેવીનું પૂજન-અપરાઠ્ઠ કાળે ગા-
મથી ઇશાન ખુણે સ્વચ્છ સ્થળમાં લીંપી ચંદન
આદિવડે અષ્ટદલ કહાડી-મમ સકુટંબસ્ય ક્ષેર્માસદ્ધયર્થ
અપરાજિતાપૂજનંકરિષ્યે પછી અપરાજિતાયૈ નમઃ એ મંત્ર
વડે આવાહન કરી ક્રિયાશત્તૈ નમઃ જયાનું આવાહન

કરી ડાબી આજી ઉમાયે નમઃ એમ આવાહન કરી પૂજા કરવી. ૫છી રૂમાં પૂજાં મયા દેવિ યથાશક્તિ નિવેદિતાં ક્ષમાર્થે તુ સમાદાય વ્રજ સ્વથાનમુત્તમં ॥ એમ પ્રાર્થના કરવી. ૫છી વળી. કરોતુ વિજયં મમ એ મંત્રે વિસર્જન કરવું. ૫છી ઇશાન ખુણે નગરના કે ગામના મનુષ્યોએ શમી પૂજન કરવું.

શમી પૂજન પ્રકાર-મમ દુષ્ક્રતામંગલાદિનિરાસાર્થે ક્ષેમાર્થે યાત્રાયાં વિજયાર્થે ચ શર્માપૂજાં કરિષ્યે-શમી ન હોય તો આસોંદ્રાનું પૂજન કરવું. રાત્રીએ શમીના મૂળમાં દિદ્ધપાળને વાસ્તુદેવતાની પૂજા કરવી. ંમંગ-લાનાં શમની શમનીં દુષ્ક્રતસ્ય ચ દુઃસ્વપ્નાશિનીં ધન્યાં પ્રપચેહં શર્મીં શુભાં એ મંત્રે પૂજા કરવી. ૫છી શર્મા રૂમયેતે પાપં શમો લોહિતકંઠકા ધરિત્ર્યર્જુનવાપાના રામસ્ય પ્રિયત્રાદિનીં કરિષ્યમાણયાત્રાયાં યથાકાલં સુલં મયા । તત્ર નિર્વિઘ્નકર્ત્રીં ત્વં ભવ શ્રીરામપૂજિતે આ મંત્ર-વડે પ્રાર્થના કરવી. રાત્રીએ શત્રુની મૂર્તિ કરી શમીની પાસે તેનો વધ કરવો. સૌભાગ્યવતીઓએ શમી પૂજન કરી આવનારઓની આરતી કરવી. આ વિજયા દશમી તેના નામ પ્રમાણે સધળાં શુભ

કર્મને માટે શુભ છે એટલુંજ નહિ પણ પ્રયાણને માટે તો અતિ ઉત્તમ મૂર્દ્ધત વિજ્યા દશમીજ છે. આજે બુદ્ધાવતાર થયો છે. દેવીએ કૂર મહિષાસુરનો વધ કરી જય મેળવ્યો હતો. રાવાણ સાથે યુદ્ધ કરવા રામકિષ્કંધાથી નિકળ્યા. તે જય મેળવ્યો હતો. આજે પાંડવોએ વૈરાટ નગરમાં શમી ઉપરથી રાક્ષસાણાં લીધાં અને જય મેળવ્યો હતો. આ મોટું પર્વ છે. રાજવાડામાં આજે સ્વારી નીકળે છે, તે રાજાએ ગામ બહાર જઈને સમી પૂજન કરે છે, મહિષ-પાડાનો વધ કરે છે. નવા ધાન્યનાં દર્શન કરે છે; ને મસ્તકપરથી ત્રાસ પક્ષી ઉડી જાય તો મોટા શુકન માને છે. રાજાએ ફરિયાદો જરીને સામંત પટાવત વગેરેનો સત્કાર કરે છે. હાથી ઘોડાનું પૂજન થાય છે. આ શુભ દિવસ હોવાથી સર્વે સારાં કાર્યોના પ્રારંભ થાય છે.

સુદ ૧૦-૧૧-અને ૧૫ એમાંથી ગમે તે દિવસે કાર્તિક સ્નાનનો પ્રારંભ કરાય છે. એ ઘડી રાત હોય ત્યારના ઉડી ગમે તે તીર્થમાં જઈ એક માસ સુધી સ્નાન કરવું. વિષ્ણુનું સ્મરણ કરી-નમઃ

કમલનાભાય નમસ્તે જલશાયિને ધ્યાદિ મંત્રવડે અર્ધ આપી-કાર્તિકેહં કારિષ્યામિ પ્રાતઃસ્નાનં જનાર્દન । એ મંત્ર બાણી એવાર અર્ધ આપવા. આ કાર્તિક સ્નાનનો ખીજો પણ પ્રકાર છે. આ સ્નાન કરવાથી-બ્રાહ્મણ પ્રજા થાય છે. તીર્થમાં સ્નાન થાય તે સર્વોત્તમ.

સુદ ૧૨-પારાંકુશા એકાદશી. એ દિવસે પદ્મનાભ પ્રભુની પૂજા કરવાનું મહાત્મ્ય છે.

કાર્તિક માસમાં નિચેના પદાર્થો ખાવા નહિ. કાંદા લસણ, દોંગ, છત્રાક, ગાજર, મૂળા, દુધિ, સર-ગુનાતીસિંગ, રીંગણાં, કોળાં, કાલિંગકું, કોઈ, તેલ અથાણું, એ વખત રાંધેલું અન્ન વાસી અન્ન, વળી અડદ, મગ, મસૂર, ચણા, ચોળા, વાલ, તુવેર, વગરે કઠોળ પણ તજવાં.

સુદ ૧૫-માણિક્કઠારી પુનમ. કોળગર વ્રત-રાસો-ત્સવ, કોળગર વ્રત-આ વ્રતને માટે પૂર્ણિમા જો પ્રથમ દિવસે નિશીથંયાપિની-મધ્યરાત્રે હોય તો લેવી. બનને દિવસે તે કાળ સુધી પહોંચતી હોય તો ખીજા દિવસની લેવી. આ વ્રતમાં લક્ષ્મી અને ઈન્દ્રની પૂજા

હરવી અને રાત્રે જાગરણ કરવું. કેમકે મધ્ય રાત્રે જે જાગ્રત હશે તે ઘૂત રમતો હશે તે તેને હું ધન આપીશ. એમ લક્ષ્મી વચન છે. કમળાસન ઉપર બેઠેલી લક્ષ્મીનું ધ્યાન ધરી એખાના દગલા ઉપર લક્ષ્મીનું આવાહન કરવું. પછી નમસ્તે સર્વદેવાનાં વરદાસિહરિમિદે । યામતિસ્ત્વત્મયજ્ઞાનાં સામેભૂયાત્ત્વદર્ચનાત્ । આં મંત્ર વડે પુષ્પાંજલી આપવી, એજ પ્રમાણે દ્વિદાયનમઃ એમ કહી ઇંદ્રનું આવાહન કરવું. વળી મંત્રવડે નમસ્કાર કરીને પછી નાજિયેરનું જળ પીવું. ઘૂત રમવું અને જાગરણ કરવું. આ પૂતમે કૃષ્ણ આજ્ઞની રાત ઇન્દ્રાવનમાં છ મહિના જેટલી ભાંખી કરી ગોકુળ પ્રજની ગોપી સંગે રાસ રમ્યા હતા.

માણિકઠારી-આ પૂર્ણિમાને દિવસે નાજિયેર અને પૌંવા દેવને ધરાવી ખાવા. દુધ પૌંવા અને ગુવાર-ફળી તથા રાષતી ફેરી ખાવાનો આજ મહિમા છે. કૃષ્ણ વ્રત વગેરે વ્રત વ્રતરાજમાં છે.

રાસોત્સવ-જે દિવસે સાયંકાળે પૂર્ણ ચંદ્ર હોય તે દિવસે માનવો. કલાહીને શશાંકેતુ નકુર્યાચ્છરદોત્સવમ્. એ વાક્યમાં હીનચંદ્રનો નિષેધ છે. એ દિ-

વસે ભગવાનને શ્વેત વસ્ત્ર, શ્વેત અક્ષંકાર, વગેરે સર્વ શૃંગાર ધરાવી, નૈવેદ્ય ધરીયાંદનીમાં બેસાડવા. ને ત્યાં રાસલીલા તથા શ્રીમદ્ભાગવતમાંની રાસ પંચાષ્ટાથી વાંચવી. એક અંચકાર કહે છે કે એ આંદનીમાં બે કાંઈ સોયમાં દોરો પરોવે કે અક્ષરો વાંચે તો તેના નેત્રનું તેજ વધે છે.

વદ ૪-કરકચતુર્થી. દશરથ લલિતાવત, મહારાજ દશરથ ને તેની રાણીઓની પૂજા કરવી. ચતુર્થીવ્રતમાં અંદ્રોદયવ્યાપિની ચતુર્થી લેવી.

વદ ૫-ઉપાંગ લલિત વ્રત.

વદ ૮-કૃષ્ણાષ્ટમી. આ અષ્ટમીએ રાધાકુંડમાં સ્નાન કરવાનો મહિમા છે. અરુણ અથવા સૂર્યોદય વ્યાપિની લેવી.

વદ ૧૨-૨મા એકાદશી. રાધા દામોદરનું પૂજન કરવું.

વદ ૧૨-વાષ્પાંરસ. ગોવત્સદ્વાદશી. આજ ગાય તથા વાછરડાંની પૂજા કરવી. ખારસ પ્રદોષવ્યાપિની લેવી. બન્ને દિવસે પ્રદોષવ્યાપિની હોય તો બીજા દિવસની લેવી. ત્રાંખાના પાત્રવડે ગાયના પગ

આગળ અર્ધ આપવો. પછી અડદનાં વડાંનું નૈવેદ્ય કરવું. આજ દૂધ દહીં ઘી છાશ વગેરે પદાર્થો વર્જ કરવા. નક્તપ્રત, અડદનું બોજન, ભૂમિ ઉપર શયન, અહ્મચર્ય પાળવું. એ દિવસે ગાયનું ઘી, દૂધ, દહીં, તથા તેલ વગેરે પદાર્થ ન ખાવા. ને સંજના માતા પિતા, વડી બેહેન, દેવતા, આહાણુ, ધાથી, ઘોડાની આરતી ઉતારવી.

વદ ૧૭-ધનતેરસ સવારમાં ગાય તથા ઠોરની પૂજા કરી તેમને શાળુગારવાં. ધનની પૂજા કરવી ને સાંજે તેલનો દીવો કરી યમપ્રોત્યર્થ મંત્રિણુ દિશાએ મૂકવો. લક્ષ્મીની પૂજા કરવી ત્રણ રાત્રિ સુધી ગોરાત્રિ વ્રત કરવું.

વદ ૧૪-કાળ રાત્રિ. નરક ચતુર્દશી, કાળી ચૈત્રશ, ચૈત્રશ પ્રથમ દિવસે ચત્રોદય વ્યતિની હોય તે લેવી. એ દિવસે મંગળવાર હોય તો મહાદેવજીનું વ્રત કરવું. નરકમાંથી મુક્ત થવાને માટે શરીરે તેલ ચોળીને પ્રભાતમાં સ્નાન કરવું. અભ્યંગ સ્નાન કર્યા પછી કાર્તિક સ્નાન પણ કરવું. પાછલી રાતે કૃષ્ણે નરકાસુરને મારી સોળ હજાર રાજ્યકન્યાઓને

છોડી મૂકી હતી માટે સ્નાન પ્રમાતમાંજ કરવું. પછી યમતર્પણ કરવું. જનો પિતા જીવતો હોય તેણે યમસહિત દેવતીર્યવડે તર્પણ કરવું. સંધ્યાકાળે દેવાલય મદિર મહેલ અને ઘર વગેરે સ્થાનકે સુન્દર દીપ રચના કરવી. આ ચૌદશને દિવસે નકત લોજન કરવાથી મહાકળ થાય છે. આજ લોક હનુમાનને તેલ ચડાવે છે ને હનુમાનજીનો ઉત્સવ માને છે. ધણું કરી સર્વે લોકો આંખમાં અંજન આંજે છે. પ્રમાતમાં સર્વે વડાં ખાય છે. ભુવા જતી મંતરસાધના કરે છે. તુળસીવત્રપર રામનામ લખી તે પત્ર હનુમાનજીને ચઢાવવાનું ખલુ પુણ્ય છે.

વદ ૦))—દીપોત્સવી. દીવાળી. લક્ષ્મી પૂજવાનો તથા વહી પૂજવાનો દિવસ. અમાસને દિવસે પ્રમાતમાં તેજાનંગ સ્નાન કરવું. પછી દેવપૂજ કરવી. અપરાધકાળે પાર્વણ શ્રાધ્ધ કરવું. પ્રદોષ સમયે દીપ માળ રચવી. પછી ઉલ્કા દર્શન કરાવનાં (મેર-મેરાયા કરવાં) લક્ષ્મીપૂજન વગેરે કર્યા. પછી જોજન કરવું. ખન્ને દિવસે અમાવાસ્યા જે પ્રદોષવ્યાપિની હોય તો ખીજન દિવસની લેવી. પ્રથમ દિવસેજ પ્ર-

દોષવ્યાપ્તિ હોય તો લક્ષ્મીપૂજનાદિમાં પ્રથમની લેવી,
અને અભ્યંગ રનાનાદિકમાં બીજા દિવસની લેવી.—
ચૈત્ર શ્રવણ અમાસ અને કાર્તિકસુદ એકમ એ ત્રણે
દિવસનું નામ દીપાવળી અથવા દીવાળી છે. આ
ત્રણે દિવસમાં જે દાડે સ્વાતી નક્ષત્ર હોય તે દાડાડો
ઉત્તમ. ચરધી રાત પછી સ્ત્રીયોએ પોતાના ઘરમાંથી
અલક્ષ્મી-(દારિદ્ર) કહાડવી. વેપારી લોક આજ
નવો ચોપડો બાંધી પૂજન કરે છે. લેણુંદેણું પ-
તાવી દેવામાં આવે છે. વૈજ્યવોના મંદિરોમાં સં-
ધ્યાકાળે ચૈત્રાનમાં ભગવાનને પધરાવી ગૌકીડા કરે
છે. એ દિને ખજિરાજનો મોટો ઉત્સવ હોવાથી
સર્વ સ્થળે દીવા કરવાનો આજ પડ્યો છે.

વૈષ્ણવ સંપ્રદાયના સર્વે તેહેવારોના ટીપ.

કાર્તિક માસ.

કાર્તિક સુદ ૧-ગૌકીડા, ગોવર્ધન પૂજા, અન્તકૂટ.

સુદ ૨-યમદ્વિતીયા-ગાઘળીજ.

સુદ ૮-ગોપાષ્ટમી.

સુદ ૯-અક્ષયનોમ. ગોવિંદાભિષેકાત્સવ. શ્રી
વદ્વત્તમાચાર્યજીએ સ્થાપેલી સર્વે ખેડકોમાં આજે
અન્તકૂટ પુરાય છે.

સુદ ૧૧-પ્રભોધની એકાદશી દેવોત્થાપન.

સુદ ૧૨ શ્રી ગોસાંધજીના પ્રથમ પુત્ર શ્રી ગીરિ-
ધરજી તથા પાંચમા પુત્ર શ્રી રઘુનાથજીનો ઉત્સવ.
ચાતુર્માસ નિયમ સમાપ્ત. આજ અથવા પુનમે.

સુદ ૧૩-રાધાવદ્વલભજીનો પાટોત્સવ.

સુદ ૧૪ યજ્ઞપતિ અંગીકાર. ગોપમાસ આરંભ.

વદ ૮-શ્રી ગોસાંઘળના ખીજા પુત્ર શ્રી ગોવિંદરા
થળનો ઉત્સવ.

વદ ૧૧-ઉત્પતિ એકાદશી.

વદ ૧૩-શ્રી ગોસાંઘળના સાતમા પુત્ર શ્રી મન-
શ્યામળના ઉત્સવ.

માર્ગશીર્ષ માસ.

માર્ગશીર્ષ સુદ ૨-૩ ઠાકોરજી વ્રજથી ગોકુળમાં
પધારે છે.

સુદ ૫-શ્રી રૂકમણીજી તથા સીતાજીના વિવાહો
ઉત્સવ કાઠ કાઠ માને છે.

સુદ ૭-શ્રી ગુસાંઘળના ચોથા પુત્ર શ્રી ગોકુળ-
નાથજીનો મહોત્સવ.

સુદ ૧૫-ગોપમાસ સમાપ્તિ. શ્રી બળદેવજીનો ઉત્સવ
કેટલક માને છે.

વદ ૮-શ્રી ગુસાંઘળ શ્રી વિઠ્ઠલનાથજીનો ઉત્સવ.

વદ ૧૧-સફળા એકાદશી.

પોસ માસ.

પોષ સુદ ૮-અન્નપ્રારાન. શ્રી નંદરાયજીનો વ્રજ-
દિવસ.

૯૨

સુદ ૧૧-મકરસંક્રાંતિ.

સુદ ૧૨-પુનર્વા એકાદશી.

વદ ૬-ઠાકોરજીનું નામ કરણ દિવસ. શ્રી દિક્ષિ-
તજી શ્રીગોપીનાથજીનો ઉત્સવ. શ્રી મથુરેશજીના
ધર વાળાઓ માને છે.

વદ ૧૨-પદતિલા એકાદશી.

માઘ માસ.

માઘ સુદ ૫-વસંત પંચમી.

સુદ ૬-શ્રી યશોદાજીનો જન્મ દિવસ.

સુદ ૧૧-જયા એકાદશી.

સુદ ૧૩-શ્રી નિલાનંદ પ્રભુનો ઉત્સવ.

સુદ ૧૫-હોરિ ડાંડા તથા ડાંડારોપણ. ને સાંઝના
જમાલ આરંભ.

વદ ૭-શ્રી નાથજીનો પાટોત્સવ.

વદ ૧૨-વિજયા એકાદશી.

ફાલ્ગુન માસ.

સુદ ૭-શ્રી મથુરેશજીવાળાઓ શ્રી મથુરેશજીનો પા
ટોત્સવ કરે છે.

૬૨

સુદ ૧૧ આમળકી અથવા કુંજ એકાદશી.

સુદ ૧૫-હોળી.

વદ ૧-દોલોત્સવ. ઠાકોરજીને દોલમાં ઝુલાવવા.

વદ ૫-મત્સ્યાવતાર.

વદ ૧૧-પાપમોચિની એકાદશી.

વદ ૧૩-વરાહાવતાર.

ચૈત્ર માસ.

ચૈત્ર સુદ ૧-સંવત્સરોત્સવ. નવરાત્રિ.

સુદ ૬-શ્રી ગુસાંધજીના ઇકા લાલજી શ્રીયદુના-
થજીનો ઉત્સવ.

સુદ ૯-રામનવમી.

સુદ ૧૧-કામદા એકાદશી.

સુદ ૧૫-મહારાસની સમાપ્તિનો ઉત્સવ.

વદ ૧૧-વિરુથીની એકાદશી. શ્રીમહાપ્રભુજીનો જ-
ન્મોત્સવ.

વૈશાખ માસ.

વૈશાખ સુદ ૩-અક્ષયત્રિયા. ચંદનયાત્રા.

સુદ ૭-શ્રીરામરાજ્ય.

સુદ ૮-શ્રી જાનકીજીનો જન્મદિવસ. શ્રી સ્વામિ-
નીજીનો વિવાહ ઉત્સવ.

સુદ ૧૧-મોહિની એકાદશી. શ્રી હરિવંશજીનો
જન્મદિવસ.

સુદ ૧૪-તુસિંહજયંતિ.

સુદ ૧૫-શ્રી રાધારમણજીનું પ્રાગટ્ય.

વદ ૫-કૂમંવતાર.

વદ ૧૧-અપરા એકાદશી.

જ્યેષ્ઠ માસ.

જ્યેષ્ઠ સુદ ૧૦-દશહરા. શ્રી યમુનાજીનો ઉત્સવ.

સુદ ૧૧-નિર્જળા એકાદશી.

સુદ ૧૪-સ્નાન યાત્રા માટે જળ સમ્પૂર્ણ આવવું.
તે જળમાં કુલની કળી ચંદન, કર્પૂર વગેરે સુગંધી
પદાર્થ નાંખીને એકમાં ઢાંકી મુકવું.

સુદ ૧૫-જ્યેષ્ઠાજિષ્ઠ સ્નાનયાત્રા. આગંત્રી દિ-
વસના જળથી ઠાકોરજીને સ્નાન કરાવવું.

વદ ૧૧-યોગિની એકાદશી.

આપાડ માસ.

આપાડ સુદ ૨-રથયાત્રા.

સુદ ૬-કસુંબા જા. દક્ષિણના વિકૃતનાથજીનો પા-
ટોતસવ. ઢાકોરજીને આજથી રંગીન વસ્ત્ર આરંભ
કરાવે છે.

સુદ ૧૧-દેવશયની એકાદશી.

સુદ ૧૫-પર્યાતમક હિતસવ. અપાડી.

વદ ૬-હિંડોલાનો આરંભ.

વદ ૧૧-કામિકા એકાદશી. કોઇ કોઇ મંદિરમાં
એ દિવસે મુંજમાં હિંડોળા ઝુમવાં છે.

વદ ૦))-હરિયારી અમાસ.

શ્રાવણ માસ.

સુદ ૩-ઠકરાની ત્રીજ.

સુદ ૫-નાગપંચમી.

સુદ ૧૧-પુત્રદા એકાદશી. ઢાકોરજીને પવિત્રાં ધ-
રાવવાં.

સુદ ૧૨-પવિત્રાત્મારસ. ગુરૂને પવિત્રાં ધરાવવાં.

ગુસ્તીસ્તાને ખાન્દાને હામાન.

(આ ખેલના ગાયનો છપાયાં છે પણ શેઅર અશઆર ક્યાની સાથે આખો ખેલ હળુ સુધી છપાયો નથી, અને આખા ખેલની ચો તરફથી મા-ગણી હોવાને લીધે અને વળી ફેટલાએક હમારા મીત્રોની ખાસ ફરમાસથી છપાવી બાહર પાડ્યો છે, જેની ખુબી જે લોકોએ ખેલ જોયો છે તે જાણેછે.)

કીમ્મત ફક્ત ચાર આના.

—:૦:—

નીશાળીઆઓ, શિક્ષકો અને વેપારીઓને ખાસ ખબર.

મેહેતા જમનાદાસ ભગવાનદાસની કુપનીએ પ્રગટ કરેલાં ન્યુ રૉયલ રીડર્સ પ્રાયમરથી તે ન્યુ રૉયલ રીડર્સ નંબર થ્રી સુધીના મીનીંગો તથા રૉયલ રીડર્સ પ્રાયમરથી તે નંબર ફાઇવ સુધીના મીનીંગો તથા હાવર્ડ પ્રાયમરથી તે સેકન્ડ બુક સુધીના મીનીંગો ધણીજ સસ્તી કીમ્મતે હમારે ભાંચી મળશે

જમનાદાસ ભગવાનદાસ કુપની,

પુસ્તકો વેચનાર તથા પ્રગટ કરનાર

બાહાર કોટ-બ્રહેમર-૨

